

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН ТА ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ

Робота до захисту допущена
Завідувач кафедри
державно-правових дисциплін та
публічного управління
_____ **Ганна КОНАРСЬКА**
« 20 » лютого _____ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему Шляхи удосконалення механізмів публічного управління
зкладами середньої освіти Первозванівської ОТГ

Виконала: студентка 2 курсу, групи 1/23-ПУА-М

напряму підготовки (спеціальності) 281 «Публічне управління та адміністрування»

ГЛУЩЕНКО Марина Миколаївна

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного
управління, к.е.н, доцент БУЛГАКОВА О.В.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент

директорка Первозванівського ліцею КУРЛОВА О.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних посилань.

Здобувач освіти _____

(підпис)

Кропивницький - 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Факультет №4
Кафедра державно-правових дисциплін та публічного управління
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
державно-правових дисциплін та
публічного управління
_____ **Ганна КОНАРЄВА**
«_05_» жовтня _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну магістерську роботу

_____ **ГЛУЩЕНКО Марини Миколаївни**

(ПРИЗВИЩЕ, ІМ'Я, ПО БАТЬКОВІ)

1. Тема Шляхи удосконалення механізмів публічного управління закладами середньої освіти Первозванівської ОТГ
2. Науковий керівник: Булгакова О.В., к.е.н., доцент
затверджені наказом ДонДУВС від «01» жовтня 2024 року №_562 адм
3. Строк подання роботи «_15_» __02__ 2025_ року
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
1.1.	Сутність та задачі публічного управління освітою у забезпеченні інклюзивності
1.2.	Нормативно-правове забезпечення інклюзивної середньої освіти в Україні
1.3.	Механізми публічного управління закладами середньої освіти в контексті інклюзії
2.	АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ

2.1.	Характеристика діяльності Первозванівської територіальної громади щодо впровадження інклюзивної освіти
2.2.	Оцінка наявних механізмів та визначення основних проблем управління інклюзивною середньою освітою в Первозванівській ОТГ
3.	ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ
3.1.	Оптимізація фінансово-економічних та інноваційних механізмів для розвитку інклюзивної освіти
3.2.	Проблеми залучення громади до управлінських процесів у контексті інклюзивної середньої освіти
	ВИСНОВКИ

6. Дата видачі завдання « 05 » жовтня 2024 року.

№ з/п	Етапи підготовки	Строк виконання	Примітка
1	Складання плану роботи. Підбір наукових та нормативних джерел за темою дослідження	30.10.2024	Виконано
2	Представлення Розділу I роботи на перевірку науковому керівнику	15.11.2024	Виконано
3	Представлення Розділу II роботи на перевірку науковому керівнику.	05.12.2024	Виконано
4	Представлення Розділу III роботи на перевірку науковому керівнику, доопрацювання Розділів I та II	25.12.2024	Виконано
5	Підготовка тез для виступу на науковому заході (наукової статті) та остаточного варіанту тексту роботи	22.01.2025	Виконано
6	Підготовка відповідних документів (реферат, рецензія тощо)	06.02.2025	Виконано
7	Оформлення роботи та представлення її на кафедру.	14.02.2025	Виконано

Здобувач

(підпис)

Глущенко М.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Булгакова О.В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Глущенко М.М. Шляхи удосконалення механізмів публічного управління закладами середньої освіти Первозванівської ОТГ: кваліфікаційна магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» / М.М. Глущенко – Кропивницький : ДонДУВС, 2025. – 75 с.

В кваліфікаційній роботі здійснено пошук шляхів удосконалення механізмів публічного управління закладами середньої освіти на рівні територіальної громади з реалізації політики інклюзії, розглянуто підходи до оцінки ефективності реалізації стратегії розвитку об'єднаної територіальної громади в сфері доступності освіти для всіх учасників освітнього процесу з врахуванням індивідуальних потреб.

Розглянуто теоретичні основи формування механізмів публічного управління в об'єднаній територіальній громаді, які спрямовані на реалізацію стратегічних напрямів розвитку Первозванівської ОТГ, зокрема в сфері досягнення належного рівня інклюзивності освітнього середовища в закладах середньої освіти

Досліджено стан системи управління закладами середньої освіти на рівні місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади щодо здатності ефективно реалізовувати стратегічні напрями розвитку громади на основі стратегічних планів державного та регіонального розвитку. Проведено діагностику систему прийняття управлінських рішень в органі місцевого самоврядування, спрямованих на запровадження інклюзії як процесу реального включення людей з інвалідністю в суспільне життя, починаючи з освітнього середовища.

Запропоновано заходи, щодо підвищення ефективності прийняття управлінських рішень та запровадження дієвих механізмів взаємодії між управлінням освіти та закладами середньої освіти Первозванівської ОТГ з питань реалізації стратегічних напрямів розвитку громади, зокрема й в питаннях реалізації політики інклюзивності.

Ключові слова: механізм публічного управління, місцеве самоврядування, політика інклюзії, стратегія освіти, заклади освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОРІЄНТОВАНОГО НА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ	
1.1 Сутність та задачі публічного управління освітою у забезпеченні інклюзивності	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення інклюзивної середньої освіти в Україні.....	19
1.3 Механізми публічного управління закладами середньої освіти в контексті інклюзії.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ	
2.1 Характеристика діяльності Первозванівської територіальної громади щодо впровадження інклюзивної освіти	35
2.2 Оцінка наявних механізмів та визначення основних проблем управління інклюзивною середньою освітою в Первозванівській ОТГ.....	49
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ	
3.1 Оптимізація фінансово-економічних та інноваційних механізмів для розвитку інклюзивної освіти	56
3.2 Проблеми залучення громади до управлінських процесів у контексті інклюзивної середньої освіти.....	71
 ВИСНОВКИ.....	 79
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	 81

ВСТУП

Актуальність предмета. Інклюзивна освіта є ключовим напрямком реформування освітньої системи України, що відповідає сучасним європейським стандартам та міжнародним зобов'язанням країни. Відповідно до Закону України «Про освіту» та Конвенції ООН про права людей з інвалідністю заклади освіти мають забезпечити рівні можливості для кожної дитини, незалежно від її індивідуальних освітніх вимог. В умовах децентралізації значні повноваження надано органам місцевого самоврядування, особливо об'єднаним територіальним громадам (ОТГ), щодо контролю за освітнім процесом. Це стосується не лише виділення фінансових ресурсів, а й створення якісної інклюзивної освіти, розвитку доступної інфраструктури, підготовки педагогічних кадрів та реалізації ефективних стратегій управління.

Первозванівська ОТГ, як і багато інших громад в Україні, стикається з труднощами в реалізації інклюзії в рамках середньої освіти. Через такі проблеми, як непослідовне фінансування, неадекватне кадрове забезпечення, відсутність адаптованого освітнього середовища та потреба в ефективних механізмах управління, необхідне комплексне дослідження та пошук оптимальних рішень. Крім того, необхідна підготовка викладацького складу та впровадження ефективних стратегій управління.

Метою дослідження є створення рекомендацій для вдосконалення механізмів публічного управління закладами середньої освіти Первозванівської ОТГ, орієнтованих на забезпечення якісної інклюзивної освіти. Для досягнення цієї мети передбачено виконання таких **завдань**:

- Провести аналіз нормативно-правової бази та теоретичних підходів до управління інклюзивною освітою.
- Виявити ключові проблеми та виклики, пов'язані з впровадженням інклюзії у закладах середньої освіти громади.
- Дослідити міжнародний досвід організації інклюзивної освіти та оцінити

його адаптаційний потенціал до українських умов.

- Сформулювати ефективні механізми публічного управління інклюзивною освітою на рівні громади.
- Розробити рекомендації для оптимізації фінансування, кадрового забезпечення та організаційних процесів у цій сфері.

Об'єктом дослідження є механізми публічного управління закладами середньої освіти в умовах децентралізації.

Предметом дослідження виступають шляхи вдосконалення управлінських механізмів, спрямованих на ефективне впровадження інклюзивної освіти в Первозванівській об'єднаній територіальній громаді (ОТГ).

Для досягнення поставленої мети були застосовані такі **методи**:

- Аналіз нормативно-правових документів для вивчення законодавчої бази, що регулює інклюзивну освіту.
- Порівняльний аналіз з метою дослідження міжнародного досвіду організації інклюзивних підходів.
- Статистичний аналіз для оцінки рівня ресурсного забезпечення навчальних закладів у Первозванівській ОТГ.
- Соціологічні методи (опитування, інтерв'ю) для виявлення основних проблем і потреб освітніх установ громади.
- Системний підхід для розробки комплексних рекомендацій щодо вдосконалення управлінських механізмів.

Робота представляє наукову новизну, оскільки визначає основні проблеми та перешкоди, які перешкоджають ефективному управлінню інклюзивною освітою в громадах. Крім того, пропонується модель оптимального фінансування інклюзивної освіти саме для Первозванівської ОТГ.

- Розроблено стратегії залучення громадськості та сприяння державно-приватному партнерству для просування інклюзії.
- Розроблено практичні методи підготовки вихователів до допомоги

дітям з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження мають *практичне значення* та можуть бути використані місцевою владою для покращення адміністрування інклюзивної освіти. Крім того, керівники навчальних закладів можуть використовувати ці результати для вдосконалення навчального середовища та коригування стратегій навчання.

Для реалізації програм сприяння інклюзивній освіті створюються державні органи.

Таким чином, це дослідження має як теоретичну, так і практичну цінність, що здатне сприяти підвищенню якості управління середньою освітою в українських громадах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ЗОРІЄНТОВАНОГО НА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

1.1 Сутність та задачі публічного управління освітою у забезпеченні інклюзивності

Публічне управління освітою — це багатогранна діяльність, спрямована на створення ефективної, гнучкої та доступної освітньої системи, яка відповідає сучасним вимогам суспільства. Воно охоплює всі аспекти функціонування освітнього процесу, починаючи від розробки освітніх політик і нормативно-правової бази, закінчуючи забезпеченням фінансових ресурсів та інфраструктури для навчальних закладів.

У XXI сторіччі попри всі глобалізаційні та технологічні процеси дискримінація за різними ознаками все ще має місце, інклюзивність стала першочерговою метою рухів за розширення прав та можливостей людини.

Період значних темпів соціо-економічного розвитку багатьох регіонів світу зумовило актуальність дискусії щодо розширення поняття інклюзивності і застосування його в якості індикатора економічного розвитку національної економіки. Такий підхід чітко окреслився на Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2017 році, де був запропонований Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index), який використовується для загальної оцінки стану економічного розвитку країни.

Створення цього показника обумовлено тим, що існуючі підходи до оцінки рівня розвитку країн (наприклад із застосуванням показника внутрішній валовий продукт на душу населення), не в повній мірі відповідає сучасним вимогам. Зокрема, в країнах з високими темпами економічного зростання можна спостерігати одночасне зростання нерівності за рівнем

доходів населення.

Індекс інклюзивного розвитку не є альтернативою розрахунку ВВП, а виступає сучасним аналогом, який позбавлений недоліків методик розрахунку ВВП.

Індекс інклюзивного розвитку- це комплексна величина, що складається із 12 показників, що об'єднані у три групи

Інклюзивною політикою має вважатися така державна політика, яка слугує усілякому долучанню осіб до громадянського суспільства. Причому це відбувається добровільно, застосовуються рівні підходи, без обмежень у правах. За таких умов людина може у повній мірі проявити свій потенціал та удосконалювати своє життя.

Головним принципом інклюзивної політики є створення можливості рівного доступу до соціальних процесів всіх груп людей, що історично були виключені з громадського життя: за ознаками статі, раси, стану здоров'я та інших відмінностей.

Характерні особливості інклюзивної політики:

- інклюзивна політика – це процес;
- інклюзивна політика злучає з визначенням перешкод та їх подоланням;
- інклюзивна політика передбачає присутність, участь та досягнення;
- інклюзивна політика передбачає певний наголос на ті групи осіб, які підлягають «ризик» виключення або обмеження в правах і свободах [4].

Таблиця 1.1 -

№	Вид політики	Основний зміст
1	Економічна	Процес забезпечення прав і рівний для всіх доступ до ринку праці, фінансових послуг та підприємництва
	Фінансова	Процес забезпечення ефективного доступу повнолітніх осіб до кредитів, заощаджень, платежів і страхування від офіційних постачальників послуг
2	Соціальна	Процес забезпечення можливостями та ресурсами, необхідними для участі в економічному, соціальному та культурному житті, досягнення рівня життя та добробуту, що відповідають нормальним стандартам
3	Освітня	Процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання на основі застосування особистісно орієнтованих

		методів, з урахуванням особливостей навчально –пізнавальної діяльності [5].
4	Гендерна	Процес забезпечення рівних прав та можливостей без обмежень, пов'язаних із жорстко закріпленими гендерними ролями
5	Етнічна	Процес забезпечення культурної рівності громадян, включаючи етнічні, расові, релігійні або лінгвістичні особливості

Національна доктрина розвитку освіти України [] спирається на концепцію, що сучасна система управління освітою повинна розвиватися в умовах державно-громадської залученості, і має враховувати регіональні особливості, тенденції до автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх освітніх послуг. У ній передбачається здійснення державного управління у сфері освіти із врахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються повноваження, структура і методи співпраці центрального та регіонального рівнів управління освітою, взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування зі суспільством.

Демократична перебудова вимагає змін в управлінні освітою, де важливу роль повинні відігравати органи публічного управління та громадського самоврядування. Останнім часом в Україні активно впроваджується освітня реформа, яка включає вирішення нормативно-правових, організаційних, кадрових та фінансових питань.

Основною метою реформування системи освіти в Україні є підвищення її конкурентоспроможності та інтеграція до єдиного європейського освітнього простору. Освіта як державний та громадський інститут передбачає відповідальність держави і суспільства за її функціонування. Тому зміна підходів до управління освітою є необхідною умовою ефективного реформування національної системи освіти. Один із напрямів розвитку освіти полягає в реорганізації системи управління, фінансування та менеджменту через децентралізацію, дерегуляцію, впровадження інституційної, академічної та фінансової автономії закладів освіти, а також у дотриманні принципу відповідальності за результати освітньої та виховної діяльності.

Основними суб'єктами публічного управління є державні органи, місцеві громади, громадські організації та інші зацікавлені сторони, які взаємодіють для досягнення спільної мети — забезпечення якісної освіти. Цей процес вимагає ефективної координації між різними рівнями влади, залучення до співпраці педагогічного колективу, батьків і самих учнів.

Основне завдання публічного управління освітою — створення рівних умов для навчання всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, психологічних, соціальних чи інших особливостей. Це включає забезпечення доступності освіти, адаптацію навчальних програм до індивідуальних потреб, розвиток інфраструктури, впровадження інноваційних методик і підходів. Зокрема, важливим напрямом є підтримка інклюзивної освіти, яка дозволяє інтегрувати дітей з особливими освітніми потребами у загальний освітній простір.

Таким чином, публічне управління освітою є ключовим механізмом забезпечення не лише якісного освітнього процесу, а й створення соціально справедливого суспільства, де кожен громадянин має можливість реалізувати свій потенціал.

Публічне управління в освіті виконує такі основні *функції*:

Планування. Це визначення довгострокових і короткострокових цілей розвитку освітньої системи. Планування включає оцінку потреб учнів, визначення ресурсів, необхідних для досягнення інклюзивних цілей, а також прогнозування змін у системі освіти.

Організація. Передбачає створення умов для роботи навчальних закладів. Це включає забезпечення шкіл необхідними ресурсами (інфраструктура, обладнання, навчальні матеріали) та визначення чітких правил і процедур для їх функціонування. В умовах інклюзії організація також означає адаптацію освітнього середовища для дітей з особливими потребами.

Координація. Узгодження дій між усіма учасниками освітнього процесу: державними органами, місцевими громадами, адміністраціями шкіл,

педагогами, батьками та громадськими організаціями. Координація спрямована на забезпечення ефективної взаємодії та досягнення спільних цілей.

Контроль. Це систематичний моніторинг і оцінка роботи освітніх закладів. Контроль включає перевірку якості освіти, відповідність стандартам інклюзивного навчання, а також ефективність використання ресурсів.

Підтримка інновацій. Впровадження нових підходів, технологій і методик у навчальний процес для забезпечення більш ефективного навчання всіх учнів. Це також передбачає стимулювання педагогів до професійного розвитку та використання сучасних методів навчання.

Забезпечення фінансування. Включає розподіл коштів на функціонування шкіл, забезпечення матеріально-технічної бази, оплату праці педагогів та реалізацію програм інклюзивної освіти.

Публічне управління у сфері освіти має враховувати різноманітність учнів, що включає дітей із різними освітніми потребами, і забезпечувати можливість реалізації їхнього права на навчання.

Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, це політика й процес, що дає можливість усім дітям брати участь у всіх програмах [9].

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу [9]

Поняття інклюзивності застосовується у широкому розумінні. Воно віддзеркалює «дві основні ідеї:

- 1) можливості, що утворюються економічним зростанням, повинні бути відкритими для людей;
- 2) ступінь нерівності доходів та доступу до основних послуг

Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб у шкільному середовищі та поза його межами.

При визначенні сутності інклюзії важливо звернути увагу на чотири елементи, які ілюструють її характерні особливості (рис. 1.1.)

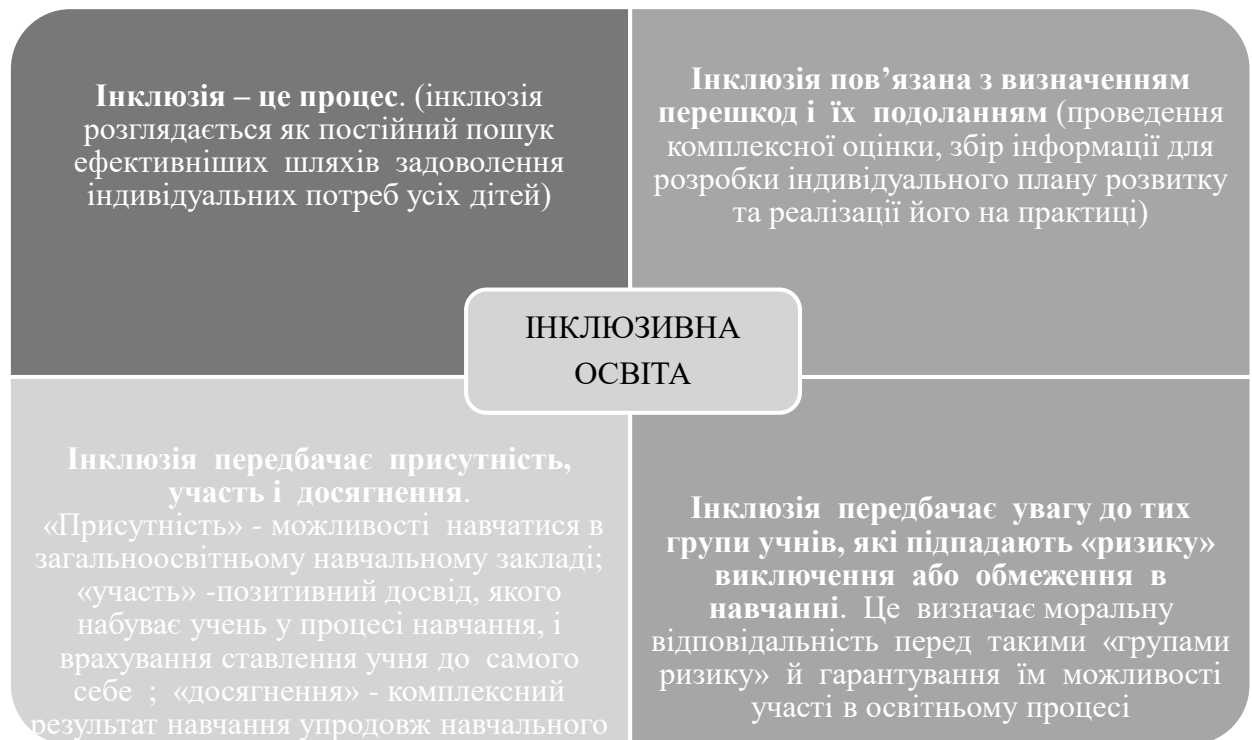

Рисунок 1.1 – Складові елементи концепції інклюзивної освіти

Інклюзія [38] передбачає не лише фізичну присутність дітей з особливими потребами у загальноосвітніх закладах, але й активну інтеграцію їх у навчальний процес. Це означає адаптацію методик викладання, навчальних матеріалів, фізичного середовища та соціальних взаємодій у школі, щоб кожна дитина почувалася повноправним учасником освітнього середовища. Наприклад, для дитини з порушенням слуху може бути надано сурдоперекладача або використано візуальні навчальні матеріали, тоді як для учнів із фізичними обмеженнями облаштовуються безбар'єрні середовища.

Окрім цього, інклюзивна освіта сприяє формуванню у дітей навичок співпраці, толерантності та емпатії. Вона створює умови для виховання в суспільстві цінностей взаємоповаги та прийняття різноманітності. Інклюзія

також допомагає самим дітям з особливими освітніми потребами відчутти свою значущість, розкрити свій потенціал і бути активними учасниками суспільного життя.

Таким чином, інклюзивна освіта є не лише важливим елементом сучасної освітньої системи, але й потужним інструментом для побудови більш справедливого, толерантного та інтегрованого суспільства.

Процеси розвитку інклюзії [38] можна розділити на дві великі категорії:

1. Реформування системи освіти через удосконалення роботи закладів і установ (служб, структур і фахівців, створення нових посад, прав і обов'язків, процесів інформування, формування відносин, співробітництва).

2. Ефективна організація груп підтримки й асистування, формування компетенцій, оцінювання, сертифікації учасників освітнього процесу.

Структуру організації та управління інклюзивним освітнім середовищем можна аналізувати:

- за функціями рівнів вертикалі установ, організацій, закладів;
- за етапами розгортання інклюзивної освіти (темпоральний рівень).

Передумовами успішного менеджменту інклюзивної освіти в сфері публічного управління є інформаційна робота з суспільством і формування толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами. Останні зміни в суспільстві, зокрема й у законодавчому полі, змінюють бачення участі держави, громади, кожного громадянина в інклюзивних процесах.

Створення, розвиток та стале функціонування взаємодії всієї вертикалі установ, закладів та організацій освітньої галузі здатне забезпечити створення умов для інклюзії: правових, матеріально-технічних, організаційно-управлінських, а також педагогічних (методичних і соціально-психологічних) (рис.1.2).

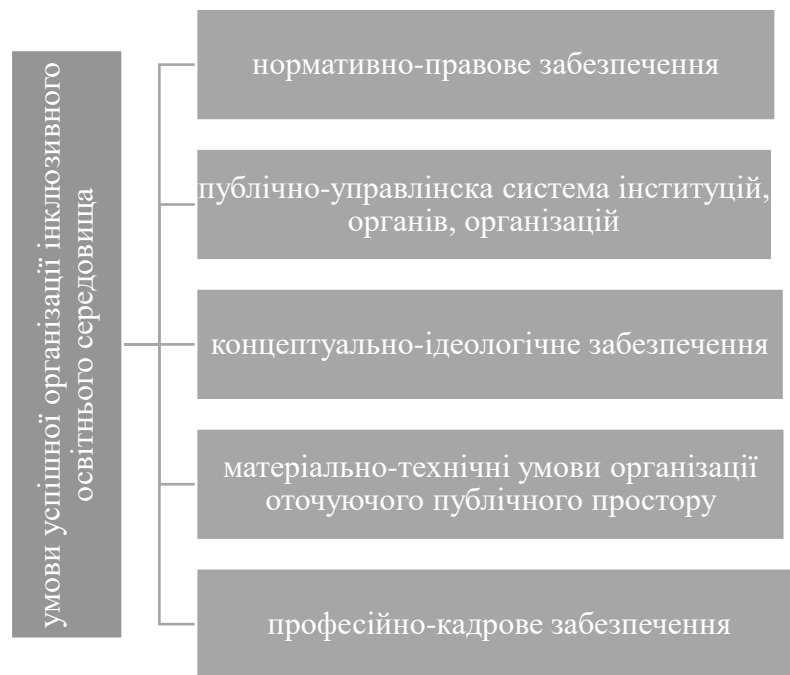

Рисунок 1.2 – Складові, які забезпечують успішність організації інклюзії в публічному просторі

Інклюзивна освіта [34] є сучасним підходом до організації навчання, що спрямований на створення рівноправних умов для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Її основною метою є забезпечення доступу до якісної освіти для кожної дитини, включно з тими, хто має особливі освітні потреби. Поняття інклюзії виходить за межі простої фізичної присутності дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах. Воно передбачає їх активну інтеграцію в освітній процес, шляхом адаптації методів навчання, матеріалів, умов середовища та способів спілкування. Наприклад, для дітей із порушенням слуху можуть використовуватися сурдопереклад чи візуальні допомоги, а для учнів із фізичними обмеженнями — створюватися безбар'єрний доступ до навчальних приміщень. Крім того, інклюзивна освіта [32] сприяє формуванню в учнів навичок співпраці, толерантності та емпатії. Вона допомагає виховувати цінності взаємоповаги та прийняття різноманітності у суспільстві. Самі ж діти з особливими освітніми потребами завдяки інклюзії можуть відчувати власну значущість, розкрити потенціал і стати активними

членами громади. Таким чином, інклюзивна освіта є не лише невід'ємною частиною сучасної системи навчання, а й важливим чинником у побудові справедливішого, гуманного та інтегрованого суспільства.

Інклюзивна освіта є ключовим чинником соціальної справедливості, адже вона сприяє встановленню толерантності, взаєморозуміння та інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в суспільство.

Для успішного впровадження інклюзивної освіти публічне управління має розвивати такі напрями:

1. Нормативно-правове забезпечення

Розробка законодавчих актів, які гарантуватимуть усім рівний доступ до освіти, є необхідною умовою впровадження інклюзії. Це передбачає створення чіткої законодавчої бази, яка закріплює права дітей з особливими освітніми потребами на навчання у загальноосвітніх закладах. Зокрема, слід ухвалити закони, що регулюють порядок організації інклюзивного навчання, механізми фінансування та розподіл відповідальності між учасниками процесу.

Також потрібно створювати стандарти та вимоги для організації інклюзивного навчання, [37] охоплюючи питання освітніх програм, фізичного середовища, кваліфікації педагогів і доступності матеріалів. Наприклад, школи мають бути пристосовані для безбар'єрного доступу, а програми адаптовані для різних категорій учнів.

2. Фінансова підтримка

Запровадження інклюзії потребує значних інвестицій для розвитку інфраструктури закладів освіти. Сюди входить фінансування облаштування пандусів, ліфтів, адаптованих меблів та іншого обладнання для створення комфортного і доступного середовища.

Також необхідно забезпечити кошти для виготовлення спеціалізованих навчальних матеріалів і технічних засобів. Наприклад, діти з порушеннями зору потребують книг зі шрифтом Брайля або аудіоматеріалів, а технічне обладнання сприятиме їхній інтеграції в освітній процес.

3. Освітній менеджмент

Важливою складовою є підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзії [30]. Це включає курси підвищення кваліфікації, тренінги та семінари, які допоможуть вчителям освоїти навички адаптації навчальних програм, використання інтерактивних методик і співпраці з фахівцями, такими як психологи чи логопеди.

Крім того, має бути запроваджена практика командної роботи педагогів і спеціалістів (асистентів учителів, психологів тощо), щоб забезпечити розробку індивідуальних навчальних планів і належну підтримку учнів у процесі навчання.

4. Залучення громади

Активна участь громади сприяє кращому врахуванню потреб учнів з особливими освітніми потребами. Співпраця з батьками, місцевою владою [24] та громадськими організаціями допомагає створювати сприятливе середовище для інклюзії. Батьки можуть брати участь у процесі адаптації своїх дітей та надавати зворотний зв'язок щодо покращення умов навчання.

Інформаційно-просвітницька робота також відіграє важливу роль — проведення лекцій, тренінгів та інших заходів з метою формування толерантного ставлення в суспільстві допомагає викоринити стереотипи та сприяє сприйняттю різноманітності.

5. Моніторинг і оцінювання

Запровадження системи моніторингу дозволяє оцінювати ефективність заходів з упровадження інклюзивності [26] та виявляти існуючі проблеми. Для цього потрібні чіткі індикатори оцінки програм, а також наявність інструментів для збору й аналізу даних.

Регулярне коригування освітніх політик на основі аналізу результативності стає важливим елементом у вдосконаленні системи. Оцінка повинна охоплювати досвід учнів, вчителів і батьків для виявлення слабких місць і впровадження необхідних змін.

1.2 Нормативно-правове забезпечення інклюзивної середньої освіти в Україні

Нормативно-правове забезпечення є ключовим елементом у реалізації інклюзивної освіти в Україні [30], адже воно визначає правову основу для забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Це включає визначення прав і обов'язків усіх учасників освітнього процесу — від державних органів до педагогів, батьків і учнів. Завдяки розробці відповідного законодавства забезпечується регулювання механізмів взаємодії, спрямованих на досягнення інклюзивності у навчальному середовищі.

Україна, будучи частиною міжнародного співтовариства, бере на себе важливі зобов'язання, що випливають із ратифікованих міжнародних угод, таких як Конвенція ООН про права дитини [5] та Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [6]. Ці документи зобов'язують країну забезпечувати умови для навчання осіб із особливими потребами, включаючи архітектурну доступність шкіл, адаптацію освітніх програм та навчальних матеріалів, а також підготовку фахівців, здатних працювати в інклюзивному середовищі. Розробка національного законодавства є кроком до інтеграції цих міжнародних стандартів у практику освітньої системи, що сприяє побудові справедливого та толерантного суспільства.

Україна активно долучається до міжнародних ініціатив щодо впровадження інклюзивної освіти. Її зобов'язання базуються на низці міжнародних документів, які визначають принципи рівності, доступності та недискримінації у галузі освіти. Найважливішими серед них є:

-Конвенція ООН про права дитини [5] є одним із найважливіших міжнародних документів, які регулюють права дітей, включаючи їхнє право на освіту. Ця Конвенція була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році та ратифікована більшістю країн світу, включаючи Україну. Головною метою цього документа є забезпечення всебічного захисту прав дитини та створення умов для її повноцінного розвитку.

Щодо права на освіту, Конвенція підкреслює, що кожна дитина має право на здобуття освіти без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я чи інших обставин. Вона наголошує на тому, що освіта [15] повинна бути доступною, безкоштовною та обов'язковою на рівні початкової школи.

Конвенція також визначає, що освіта [15] має спрямовуватися на розвиток особистості, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в повному обсязі. Вона повинна виховувати повагу до прав людини, основних свобод і культурних цінностей. Особливий акцент робиться на тому, що освіта повинна сприяти розумінню, миру, толерантності та рівноправності серед народів.

Крім того, Конвенція ООН про права дитини [5] зобов'язує держави-учасниці вживати всіх необхідних заходів для зниження рівня нерівності у доступі до освіти. Це включає забезпечення умов для навчання дітей із особливими освітніми потребами, надання підтримки дітям із вразливих груп населення, а також усунення бар'єрів, які можуть перешкоджати доступу до якісної освіти.

Ратифікація цього документа стала основоположним етапом для впровадження інклюзивної освіти в Україні. Він став орієнтиром для формування законодавства й освітніх політик, спрямованих на створення умов для навчання всіх дітей без жодних обмежень.

-Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [6] є одним із ключових міжнародних документів, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей для людей з обмеженими можливостями. Цей документ був прийнятий у 2006 році та ратифікований багатьма країнами, включаючи Україну. Конвенція підкреслює, що інвалідність не повинна бути бар'єром для участі в усіх сферах життя, включаючи освіту.

Метою документу є забезпечення рівноправної участі осіб з інвалідністю в суспільстві шляхом подолання дискримінації за цією ознакою. У контексті освіти Конвенція зобов'язує держави впроваджувати інклюзивні [32] навчальні системи, що враховують потреби різних категорій учнів. Це включає створення доступної архітектури шкіл, модернізацію навчальних матеріалів і підготовку фахівців, які здатні ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми запитами.

Конвенція також акцентує увагу на тому, що доступ до освіти [37] повинен бути забезпечений без дискримінації та на основі рівності можливостей. У цьому контексті важливим є впровадження технологій, які полегшують навчання, таких як пристрої для комунікації, шрифти Брайля чи інші адаптовані засоби навчання.

Після ратифікації Конвенції Україна взяла на себе зобов'язання гарантувати доступ до освітніх закладів для осіб із обмеженими можливостями. Це включає створення безбар'єрного середовища [37], застосування спеціалізованого обладнання та фінансування програм інклюзивної освіти. Даний документ став основою для розроблення національного законодавства, яке спрямоване на забезпечення права на освіту для осіб із інвалідністю, та слугував стимулом для подальшого розвитку інклюзії в освітній системі України.

Саламанська декларація [7] про принципи та практики освіти для дітей із особливими потребами є одним із ключових міжнародних документів у сфері інклюзивної освіти. Ухвалена у 1994 році під час Всесвітньої конференції, організованої ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в іспанському місті Саламанка, вона встановила основні орієнтири для розвитку інклюзії. Основна ідея декларації полягає у визнанні рівного права кожної дитини, незалежно від її фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей, на якісну освіту у загальноосвітньому середовищі.

Основні принципи декларації включають:

- *Інклюзивність як основа освіти.* Освітні заклади повинні бути доступними для всіх дітей [37] і забезпечувати рівний доступ до навчання, незалежно від стану їх здоров'я чи особливостей розвитку.

- *Адаптація навчального процесу.* Школи повинні адаптувати свої програми, методики викладання та матеріали для задоволення потреб учнів із особливими освітніми потребами.

- *Підготовка педагогів.* Декларація наголошує на важливості підготовки кваліфікованих кадрів, які володіють методиками роботи в інклюзивному середовищі.

- *Підтримка спільнот.* Вона закликає до активного залучення громад, сімей та держав до підтримки освіти дітей із особливими потребами.

Декларація також наголошує, що інклюзивна освіта [30] не лише сприяє соціальній інтеграції дітей із особливими освітніми потребами, але й позитивно впливає на всіх учнів, формуючи у них толерантність, співчуття та навички співпраці.

Саламанська декларація [7] стала важливим дороговказом для багатьох країн, включаючи Україну, у процесі розробки та впровадження інклюзивної освіти. Її принципи заклали основу для формування політик, які забезпечують рівні можливості для всіх дітей у здобутті якісної освіти.

Національне законодавство

На національному рівні нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти [37] відіграє вирішальну роль у створенні правових основ для реалізації освітніх прав дітей із особливими потребами. Воно охоплює широкий спектр законодавчих актів, що спрямовані на регулювання умов доступу до освіти, забезпечення рівних можливостей та підтримку всіх учасників освітнього процесу. Основні акти, що складають нормативно-правову базу України для інклюзивної освіти, включають:

Конституція України [15]. Гарантує рівність прав усіх громадян, включаючи право на освіту для осіб із особливими потребами. У статті 53

зазначено, що держава забезпечує доступність освіти та підтримку осіб, які потребують спеціальних умов навчання.

Закон України "Про освіту". Цей закон є ключовим нормативним актом, який регламентує право на здобуття освіти в інклюзивному середовищі. Він визначає поняття інклюзивної освіти, основні принципи її організації та механізми фінансування, а також встановлює відповідальність держави за створення умов для навчання всіх дітей.

1. *Закон України "Про загальну середню освіту"*. Закон [17] передбачає конкретні вимоги до організації освітнього процесу для дітей із особливими освітніми потребами. Зокрема, він регламентує створення інклюзивних класів, адаптацію навчальних програм та забезпечення підтримки через асистентів учителів і спеціалістів, таких як логопеди чи психологи.
2. *Постанова Кабінету Міністрів України № 545 [18] "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр"*. Визначає функції та повноваження інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які є ключовими установами для оцінки потреб дітей із особливими освітніми потребами та надання консультацій педагогам і батькам.
3. *Державні стандарти освіти*. Забезпечують нормативну базу для адаптації освітніх програм, які враховують потреби учнів із особливими потребами. Ці стандарти визначають, як має бути організований освітній процес у інклюзивних класах [30].
4. *Закон України "Про соціальні послуги"*. Підтримує освітню сферу, регламентуючи надання соціальних послуг для дітей із особливими потребами [17] та їхніх сімей, що сприяє інтеграції таких дітей у суспільство.
5. *Листи та рекомендації Міністерства освіти і науки України*. Ці документи уточнюють та деталізують окремі аспекти організації

інклюзивної освіти [12], зокрема щодо підготовки педагогів, адаптації матеріалів та використання сучасних методик викладання.

Національне законодавство створює правові умови для формування інклюзивного середовища в закладах освіти. Проте важливою умовою його ефективної реалізації є забезпечення достатнього фінансування, підвищення кваліфікації педагогів і систематичний моніторинг виконання законодавчих вимог.

Ключові аспекти нормативно-правового забезпечення

1. Гарантії рівного доступу до освіти

Українське законодавство гарантує право кожної дитини на освіту незалежно від її фізичних, психічних, інтелектуальних чи соціальних особливостей. Це право закріплене Конституцією України [15], Законом "Про освіту" [16], а також міжнародними договорами й конвенціями. На практиці рівний доступ забезпечується шляхом адаптації програм, розробки нових методик викладання, допомоги педагогам і підтримки сімей. Усе це спрямовано на формування справедливого освітнього середовища, де кожна дитина має змогу реалізувати власний потенціал.

2. Адаптація освітнього середовища. Для забезпечення рівноправного навчального процесу необхідно створити середовище, яке враховує унікальні потреби кожного учня. Це включає:

– *Архітектурну доступність.* Школи мають бути обладнані пандусами, ліфтами, спеціальними санвузлами, широкими входами й іншими елементами інфраструктури для зручності дітей з інвалідністю [39].

– *Організацію спеціальних умов для навчання.* У навчальних класах повинні використовуватися індивідуальні підходи — наприклад, шумопоглинаючі матеріали для дітей із сенсорними потребами чи зони для роботи в малих групах або індивідуальних занять [25].

Ці заходи мають на меті створити сприятливі умови для розвитку всіх дітей і зміцнення їхньої інтеграції як у шкільне середовище, так і в повсякденне життя.

-Адаптування навчальних матеріалів є одним із ключових аспектів інклюзивної освіти [30]. Учні з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до матеріалів, що відповідають їхнім можливостям сприйняття. Це можуть бути підручники зі шрифтом Брайля, аудіокниги для дітей із вадами зору, графічні посібники або спеціальні інтерактивні програми для учнів із когнітивними порушеннями.

-Технічне оснащення також має важливе значення. Сучасні технології, такі як пристрої для альтернативної комунікації, планшети зі спеціалізованим програмним забезпеченням чи аудіопідсилювачі для дітей із вадами слуху, сприяють кращому засвоєнню матеріалу та інтеграції учнів у освітнє середовище.

Адаптація навчального простору не лише покращує результати навчання дітей із особливими потребами [33], але й забезпечує створення інклюзивного середовища, де кожен учень відчувається рівноправним і комфортним.

-Підготовка вчителів відіграє важливу роль у впровадженні інклюзивної освіти. Законодавство України вимагає регулярного підвищення кваліфікації педагогів для їхньої підготовки до роботи в умовах інклюзії. Основні напрямки цієї підготовки включають:

Підготовка педагогів включає такі напрями:

- Освоєння методик інклюзивного навчання. Учителі повинні вміти адаптувати навчальні програми та застосовувати сучасні підходи, як-от методи візуального навчання, індивідуалізоване викладання чи інтерактивні технології.

- Розвиток психологічної готовності. Педагоги мають демонструвати терпіння, емпатію та здатність вирішувати конфлікти. Для цього

організуються тренінги з емоційного інтелекту та впровадження підтримувального середовища.

- *Налагодження командної роботи.* Учителі співпрацюють із асистентами, психологами, логопедами та іншими фахівцями для створення і реалізації індивідуальних навчальних планів, що відповідають потребам учнів.

- *Постійне професійне вдосконалення.* Курси підвищення кваліфікації, семінари та воркшопи дозволяють педагогам бути обізнаними у найновітніших підходах і технологіях у сфері інклюзії [30].

Держава має забезпечити належне фінансування програм підготовки кадрів, оснащення матеріально-технічної бази та залучення експертів для організації тренінгів. Такі заходи закладають основу для створення інклюзивного середовища, яке сприяє розвитку кожної дитини.

4. Фінансова підтримка. Забезпечення фінансування є одним із ключових аспектів успішного впровадження інклюзивної освіти. Це передбачає виділення коштів із державного та місцевих бюджетів для створення умов, які враховують потреби дітей із особливими освітніми потребами. Фінансова підтримка охоплює кілька важливих напрямків:

- *Облаштування навчальних закладів.* Кошти спрямовуються на реконструкцію та адаптацію шкільної інфраструктури для забезпечення безбар'єрного доступу [37]. Це включає встановлення пандусів, ліфтів, спеціально обладнаних санвузлів та інших елементів, які роблять навчальний заклад доступним для всіх учнів.

- *Закупівля навчальних матеріалів і технічного обладнання.* Учні з особливими освітніми потребами потребують адаптованих підручників, дидактичних матеріалів, пристроїв для альтернативної комунікації [37] та інших технологій, які полегшують навчання.

- *Забезпечення додаткових послуг.* Держава виділяє кошти на фінансування послуг психологів, логопедів, реабілітологів та інших фахівців, які надають підтримку дітям із особливими потребами під час навчання.

Фінансова підтримка є основою для створення інклюзивного середовища, де всі діти, незалежно від їхніх можливостей, мають рівний доступ до якісної освіти. Ефективне використання виділених коштів та регулярний моніторинг їх розподілу є важливими умовами для досягнення цих цілей.

Попри значні досягнення в створенні нормативно-правової бази для впровадження інклюзивної освіти [23], в Україні існують певні проблеми, які ускладнюють її ефективну реалізацію:

- *Недостатнє фінансування.* Нерівномірний розподіл коштів між регіонами призводить до того, що заклади освіти в сільській місцевості та невеликих містах часто не отримують необхідних ресурсів. Обмежені фінансові можливості ускладнюють придбання спеціального обладнання [30], адаптованих навчальних матеріалів, створення безбар'єрного середовища [37], а також фінансування роботи асистентів учителів і фахівців з корекційної діяльності.

- *Нерівномірність доступу до послуг у різних регіонах.* Інклюзивно-ресурсні центри в деяких областях функціонують із низькою ефективністю, а в окремих населених пунктах вони взагалі відсутні. Це створює значні труднощі для дітей і їхніх батьків, які потребують професійної допомоги. Часто інклюзивні програми є доступними переважно у великих містах, тоді як у сільській місцевості бракує умов для забезпечення якісної освіти [39].

- *Недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів.* Брак педагогів, психологів, логопедів і реабілітологів є серйозним викликом для впровадження інклюзії. Навчальні програми з підготовки та підвищення кваліфікації кадрів проводяться нерегулярно та часто не охоплюють важливих аспектів роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

- *Дефіцит адаптованих навчальних матеріалів.* Більшість шкіл стикаються з нестачею підручників і посібників, розроблених для задоволення потреб учнів із різними видами порушень [23]. Це значно ускладнює процес навчання й спричиняє нерівність в освітніх можливостях.

Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає збільшення обсягів фінансування, підвищення доступності послуг, систематичне навчання педагогів та розробку якісно адаптованих матеріалів. Також необхідно забезпечити постійний моніторинг і оцінювання успішності реалізації інклюзивної освіти для оперативного усунення недоліків.

У процесі дослідження було проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють публічне управління освітою в Україні. У таблиці 1.2.1 наведено їх характеристику та ступінь інтегрованості в систему публічного управління. Зокрема, проаналізовано як національні, так і міжнародні документи, що створюють правове підґрунтя для впровадження освітніх реформ, зокрема інклюзивної освіти.

Таблиця 1.2.1 — Нормативно-правові джерела та їх характеристика

Нормативно-правовий акт	Характеристика	Ступінь інтегрованості в публічне управління
Конституція України	Основний закон, який гарантує право на освіту для всіх громадян.	Високий
Закон України «Про освіту»	Регулює право на інклюзивну освіту, її фінансування та адаптацію навчальних програм.	Високий
Закон України «Про загальну середню освіту»	Визначає порядок організації освітнього процесу для дітей з особливими потребами.	Середній
Постанова Кабінету Міністрів України № 545	Визначає функції інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) для підтримки учнів з особливими освітніми потребами.	Середній
Конвенція ООН про права дитини	Захищає права дітей на освіту без дискримінації.	Високий
Конвенція ООН	Гарантує рівні права для осіб	Високий

про права осіб з інвалідністю	з інвалідністю у сфері освіти.	
Саламанська декларація	Пропагує інклюзивний підхід до освіти та адаптацію навчальних процесів.	Середній

Таблиця 1.2. демонструє, що найвищий рівень інтегрованості D систему публічного управління мають Конституція України [1] та міжнародні конвенції, які визначають основні права на освіту. Закони України деталізують механізми реалізації цих прав, тоді як постанови Кабінету Міністрів України визначають практичні аспекти впровадження інклюзивної освіти на місцевому рівні.

Під час аналізу проблематики публічного управління в освітній сфері та процесу впровадження інклюзивного навчання [30] було досліджено різноманітні нормативно-правові документи, наукові статті та монографії. Особливу увагу приділено питанням організації освітнього процесу в умовах інклюзії, функціонуванню механізмів публічного управління [28] та забезпеченню рівного доступу до освіти для всіх категорій населення.

Аналіз наукових праць українських і зарубіжних авторів дозволив виокремити кілька ключових підходів до управління освітнім процесом:

1. Функціональний підхід акцентує увагу на управлінні як наборі функцій, таких як планування, організація, координація, контроль і підтримка інноваційних методик (зокрема, дослідження І. Зязюна та Л. Гриневич).

2. Інституційний підхід зосереджений на ролі державних органів, місцевих самоврядних структур та громадських організацій у створенні дієвої системи управління освітою (роботи О. Ківлюка та Дж. Віллса).

3. Правовий підхід спрямований на аналіз законодавчої бази, яка регулює права учасників освітнього процесу і гарантує рівноправний доступ до навчання (наприклад, Конвенція ООН про права дитини або Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю).

Узагальнення основних концепцій

1. Управлінські механізми в освітній сфері мають адаптуватися до суспільних змін і змін в потребах громадян.

2. Забезпечення рівного доступу до навчання для всіх категорій населення, особливо для дітей з особливими освітніми потребами, має бути пріоритетним.

3. Ефективність управління залежить від скоординованої взаємодії між органами влади, громадськістю та навчальними закладами.

Загальний аналіз наукових джерел підтверджує критичну важливість публічного управління [28] в забезпеченні якісної освіти. Однак, для підвищення ефективності інклюзивного навчання необхідно глибше досліджувати практичний вимір реалізації освітніх реформ, а також вдосконалювати механізми моніторингу і контролю.

1.3 Механізми публічного управління закладами середньої освіти в контексті інклюзії

Механізми публічного управління [23] закладами середньої освіти в контексті інклюзії забезпечують реалізацію принципу рівних прав і можливостей для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Це процес, який охоплює не лише забезпечення доступу до освіти, а й створення умов для того, щоб кожен учень міг максимально реалізувати свій потенціал. Ось детальніший опис основних механізмів, які діють у цій сфері:

1. Законодавча база та нормативно-правове забезпечення

Основою для публічного управління [28] є чітке законодавче забезпечення, яке регламентує всі аспекти інклюзивної освіти. В Україні важливим документом є Закон "Про освіту", що визначає права учнів на інклюзивну освіту та зобов'язує державу створювати умови для навчання

дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Крім цього, є специфічні нормативно-правові акти, які вказують на необхідність адаптації навчальних програм [34], створення безбар'єрного середовища, а також на забезпечення відповідними засобами підтримки таких учнів. Наприклад, Закон України "Про інклюзивне навчання" [16] вказує на процедури прийому учнів з ООП, їхнє навчання, переведення в інші класи, а також забезпечення медичними та корекційними послугами.

2. Фінансування та ресурсне забезпечення

Інклюзивне навчання потребує спеціальних ресурсів, тому фінансування є важливим механізмом публічного управління [28]. Держава повинна виділяти кошти для створення відповідних умов в школах: спеціалізовані кабінети, адаптовані підручники, технічні засоби, що допомагають дітям з різними потребами. Це можуть бути слухові апарати, спеціалізовані комп'ютерні програми, технічне обладнання для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату тощо. Додатково, державні субвенції можуть бути направлені на фінансування проектів і програм, спрямованих на розвиток інклюзивних практик у навчальних закладах.

3. Підготовка та підвищення кваліфікації педагогів

Для того, щоб інклюзивна освіта [18] була ефективною, важливо, щоб педагоги мали необхідні знання та навички для роботи з учнями з ООП. Публічне управління включає організацію програм навчання та підвищення кваліфікації для вчителів, психологів, соціальних працівників та інших педагогічних працівників, щоб вони могли надавати підтримку таким учням. Це можуть бути спеціалізовані курси, тренінги, семінари, що дозволяють педагогам ознайомлюватися з методиками роботи з дітьми з особливими потребами [17], а також з адаптацією навчальних програм і методик.

4. Створення підтримуючого середовища та надання спеціалізованих послуг

Одним із важливих механізмів є створення в школах інклюзивного середовища, де діти з ООП можуть навчатися разом з іншими учнями,

отримуючи необхідну підтримку. Це може бути організація індивідуальних та групових занять з фахівцями (психологами, дефектологами, логопедами), які працюють над корекцією або адаптацією навчання. Також важливою складовою є наявність асистентів вчителів, які допомагають дітям з ООП під час уроків, надають додаткову підтримку та забезпечують доступ до навчальних матеріалів.

5. Моніторинг та оцінка ефективності інклюзивного навчання

Для того, щоб інклюзивне навчання [31] було ефективним, необхідно здійснювати постійний моніторинг та оцінку його результатів. Це включає в себе як контроль за адаптацією освітнього процесу, так і оцінку якості навчання для учнів з особливими потребами. Завдяки такому моніторингу можна виявляти проблеми та вчасно коригувати освітній процес. Оцінка ефективності також допомагає виявити, де саме необхідно додатково направити ресурси або покращити підготовку педагогів.

6. Інтеграція з іншими соціальними інститутами

Інклюзивне навчання потребує співпраці між школою, органами місцевої влади, медичними установами, громадськими організаціями, а також батьками учнів. Публічне управління [28] має забезпечувати належну взаємодію між цими інститутами для досягнення максимальних результатів. Наприклад, медичні установи можуть надавати консультації з приводу здоров'я учнів з особливими потребами, а громадські організації можуть бути залучені до процесу навчання, надаючи додаткову підтримку або займаючись адвокацією інклюзивних практик.

7. Інформаційна політика та просвіта

Публічне управління також включає впровадження інформаційних кампаній, які допомагають підвищити обізнаність про інклюзивне навчання [42] серед широкої громадськості. Це можуть бути програми просвіти для батьків, учнів, педагогів, а також широкої громадськості. Така робота важлива для формування культури толерантності, взаєморозуміння та

прийняття різноманіття серед учнів, а також для забезпечення підтримки з боку громади.

8. Адаптація освітніх стандартів та методик

Публічне управління інклюзивними закладами освіти передбачає регулярну адаптацію освітніх стандартів та методик до потреб учнів з особливими освітніми потребами. Це може включати розробку індивідуальних навчальних планів, використання адаптованих підручників, а також зміну формату оцінювання знань учнів. Адаптовані методики дозволяють забезпечити рівні можливості для всіх учнів, зокрема тих, хто має фізичні чи психологічні обмеження.

Ці механізми дозволяють створити систему, в якій діти з особливими потребами [13] можуть навчатися в загальноосвітніх закладах за умов рівних можливостей і підтримки з боку держави, педагогів та громадськості. Публічне управління повинно сприяти впровадженню інклюзивних практик і забезпечувати ефективність цього процесу на всіх рівнях освіти.

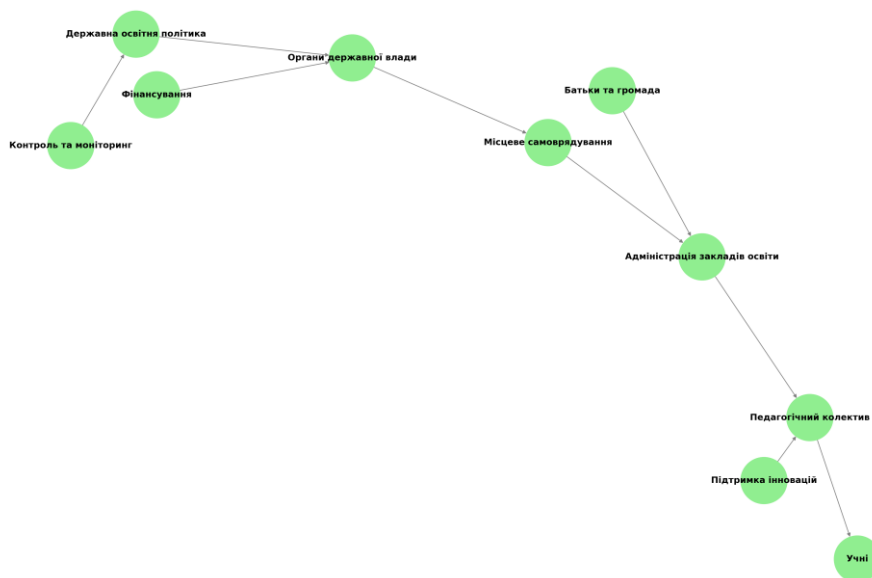

Рисунок 1.3. — Механізми публічного управління освітою

На риунку 1.3. зображено основні механізми публічного управління освітою, які охоплюють розробку державної освітньої політики, взаємодію органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністрації закладів

освіти та громадськості. Ці механізми спрямовані на забезпечення ефективності освітньої системи та впровадження інноваційних підходів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ

2.1 Характеристика діяльності Первозванівської територіальної громади щодо впровадження інклюзивної освіти

У сучасних умовах розвитку освіти в Україні одне з ключових завдань полягає у забезпеченні рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних можливостей, стану здоров'я чи соціального статусу. Інклюзивна освіта [30] є важливим елементом цієї стратегії, яка дозволяє створити сприятливе та безпечне середовище для дітей з особливими освітніми потребами, сприяючи їхній соціалізації та інтеграції в суспільство.

Процес розбудови інклюзії [37] в системі середньої освіти в Україні відбувається попри складні умови воєнного стану та постійної загрози воєнного характеру для всіх територій країни. На початку нашого дослідження доречно надати загальну характеристику системи середньої освіти, зокрема в Кіровоградській області.

Аналіз кількісних показників закладів загальної середньої освіти на початок 2023/24 навчального року в Україні та Кіровоградській області за даними держстатистики, наведено в таблиці 2.1. з

Таблиця 2.1 - Заклади загальної середньої освіти на початок 2023/24 навчального року

	Усього	У тому числі у	
		міській місцевості	сільській місцевості
Кількість закладів - усього, од	12 701	5 262	7 439
у тому числі засновані на власності			
державній та комунальній	12 247	4 851	7 396

приватній	454	411	43
Кількість учнів - усього, осіб	3 906 174	2 806 892	1 099 282
у тому числі у закладах, заснованих на власності			
державній та комунальній	3 821 075	2 726 905	1 094 170
приватній	85 099	79 987	5 112
у тому числі у за формами здобуття освіти 1	3 867 801	2 774 599	1 093 202
інституційною - усього	3 700 356	2 645 148	1 055 208
у тому числі			
денною	2 982 947	2 056 290	926 657
вечірньою	6 177	5 158	1 019
заочною	4 303	2 971	1 332
дистанційною	706 929	580 729	126 200
індивідуальною - усього	167 445	129 451	37 994
у тому числі			
екстернатною	51 740	44 939	6 801
сімейною (домашньою)	91 986	74 135	17 851
педагогічним патронажем	23 719	10 377	13 342

Складено за даними сайту Державної служби статистики

Наведені дані свідчать, що в Україні в 23/24 році функціонувало 12701 заклад середньої освіти, причому 7439 закладів розташовані в сільській місцевості, а 5262 заклади – в міській місцевості. Проте із загальної кількості учнів 3906174 особи, в заклади сільської місцевості відвідували 1 099 282 осіб, а в містах - 2 806 892 осіб. При тому, що в сільській місцевості розташовано більшу кількість шкіл, навчається більша кількість здобувачів освіти в міських школах.

Слід відзначити, що в 23/24 році в сільській місцевості функціонували 5 112 шкіл, заснованих на приватній власності. Звичайно, переважна більшість приватних шкіл розташовувались в українських містах, але тенденція до заснування приватних шкіл в сільській місцевості є важливим показником розвитку інклюзії в середній освіті.

Освітній процес за індивідуальної формаю навчання було організовано в 23/24 навчальному році в Україні для 167 445 осіб, з яких 37 994 осіб проживають в сільській місцевості і для 129 451 осіб – в містах. Такий значний розрив в кількості школярів, які отримують індивідуальне навчання може свідчити про краще налагоджений механізм доступу до інклюзивної освіти і міських школах порівняно зі школами в сільській місцевості.

Кількість закладів загальної середньої освіти на початок 2023/24 навчального року

Таблиця 2.2 - Кількість закладів загальної середньої освіти на початок 2023/24 навчального року

Регіон	Кількість закладів усього, од	У них		У тому числі засновані на власності					
		учнів, осіб	вчителів, осіб	державній та комунальній, од	у них		приватній, од	у них	
					учнів, осіб	вчителів, осіб		учнів, осіб	вчителів, осіб
Україна	12 701	3 906 174	390 089	12 247	3 821 075	381 240	454	85 099	8 849
Кіровоградська	283	94 676	9 971	281	94 642	9 958	2	34	13

Складено за даними сайту Державної служби статистики

Дані таблиці 2.2. дають підставу виокремити доволі негативну тенденцію для закладів освіти Кіровоградської області щодо співвідношення освітніх закладів державної/комунальної власності і приватної власності. Так, із загальної кількості закладів середньої освіти в Кіровоградській області 283, закладів приватної власності – 2. Загалом в Україні налічується 454 заклади

середньої освіти приватної власності, тобто лише 3,6% закладів середньої освіти приватної власності функціонують в країні.

Для загального розуміння структури системи закладів середньої освіти в Україні та в Кіровоградській області доцільно проаналізувати дані, наведені на сайті Державної служби статистики (таблиця 2.3)

Таблиця 2.3 - Кількість закладів загальної середньої освіти за типами

Типи закладів середньої освіти	Україна	Кіровоградська область
усього	12 701	283
початкові школи з дошкільним відділенням	279	2
початкові школи	435	5
гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою	1 144	24
гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою	2 511	37
гімназії	157	4
ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією	1 401	61
ліцеї з початковою школою та гімназією	5 648	101
ліцеї з дошкільним відділенням та гімназією	5	-
ліцеї з гімназією	323	6
ліцеї	510	34
спеціальні ЗЗСО	286	9

Порівняльний аналіз даних щодо розподілу типів закладів середньої освіти в Україні в цілому та в Кіровоградській області дозволяє говорити, що домінуючим типом закладу середньої освіти є ліцеї з початковою школою та гімназією. Таких закладів освіти в цілому в Україні – 5648 одиниць і 101 заклад в Кіровоградській області, із 283 одиниць загалом в області. Це можна пояснити тим, що попередня система середньої освіти прагнула поєднувати в собі всі рівні середньої освіти і більша частина громадян має досвід отримання освіти саме в такій системі. Наразі доволі складно оцінити, наскільки ефективно можна забезпечувати запровадження інклюзії в такому закладі освіти, де навчаються діти різних вікових категорій, відповідно,

різними потребами та запитами обумовленими саме віком та особливими потребами в розвитку.

Можна припустити, що в таких закладах середньої освіти процес інклюзії [23] є складним та стикається з великою кількістю проблем, подекуди складно вирішуваних.

В Кіровоградській області є 283 заклади середньої освіти, половина з яких ліцеї з початковою школою та гімназією. Проте в області є інші типи закладів середньої освіти, розподіл та співвідношення яких наведено на рисунку 2.2.

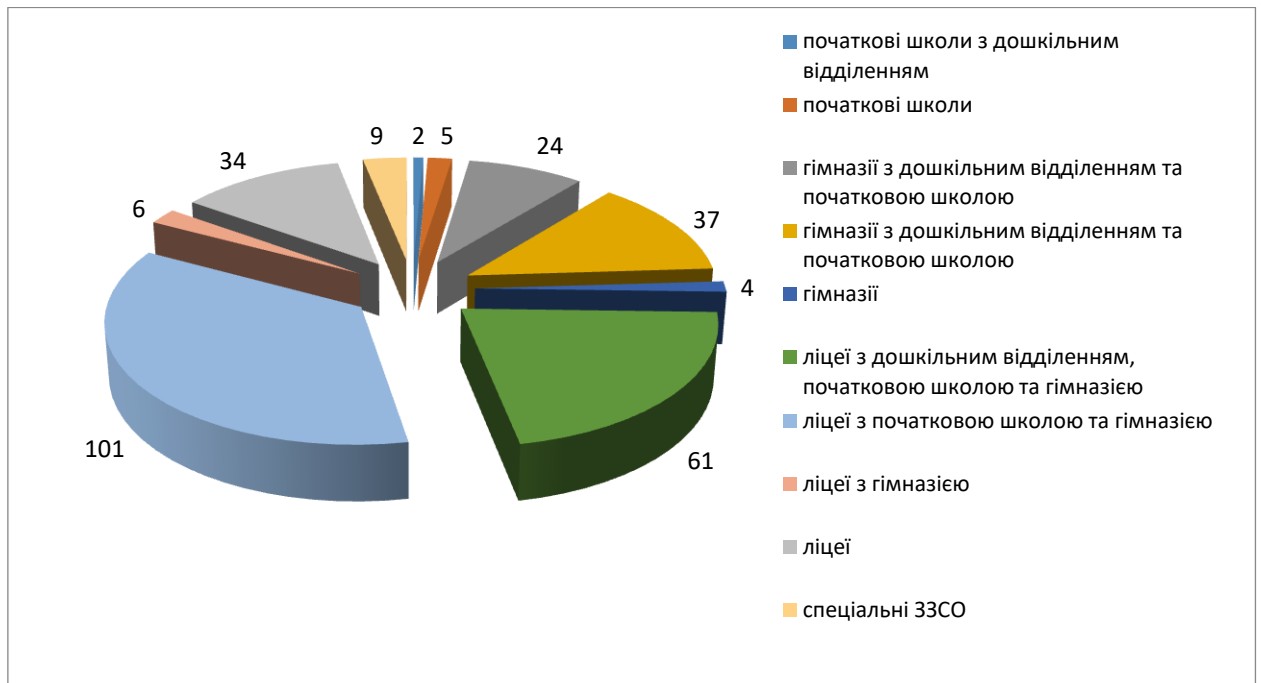

Рисунок 2.1 – Розподіл закладів середньої освіти за типами в Кіровоградській області 23/24 навчальному році (за даними Державної служби статистики)

Дані свідчать, що в Кіровоградській області 61 заклад це ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією; 37 закладів це гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою, 34 заклади – ліцеї.

Оскільки об'єкт нашого дослідження має заклади середньої освіти розташовані в сільській місцевості, то доцільно проілюструвати ситуацію

розподілу типів закладів середньої освіти саме в сільській місцевості (таблиця 2.4)

Таблиця 2.4 – Кількість сільських закладів загальної середньої освіти на початок 2023/24 навчального року за регіонами

Типи закладів середньої освіти	Україна	Кіровоградська область
усього	7 439	161
початкові школи з дошкільним відділенням	169	2
початкові школи	276	1
гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою	1 027	19
гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою	1 694	13
гімназії	122	3
ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією	1 120	46
ліцеї з початковою школою та гімназією	2 702	59
ліцеї з дошкільним відділенням та гімназією	2	-
ліцеї з гімназією	23	-
ліцеї	234	16
спеціальні ЗЗСО	69	2

В Кіровоградській області в сільській місцевості розташовано 161 (2,1%) заклад середньої освіти зі 7 439 закладів, які розташовані в сільській місцевості в Україні взагалі. Такий низький показник кількості закладів середньої освіти, розташованих в сільській місцевості Кіровоградської області може свідчити про загрозливу ситуацію для освіти в області в цілому. Можна припустити, що на таку ситуацію вплинула ціла низка причин, зокрема демографічна ситуація в області в цілому, посилення процесу урбанізації та доєднання сіл до міських агломерацій. Проте, на наш погляд, найзагрозливішим фактором може виявитись байдужість органів публічної влади на регіональному на місцевому рівні в підвищенні якості освіти в закладах середньої освіти. Ми вважаємо, що саме реалізація інклюзивної

політики, зокрема й в сфері освіти, може суттєво покращити ситуацію як в окремому сільському регіоні, так і в Кіровоградській області в цілому.

Первозванівська об'єднана територіальна громада [9] демонструє активний підхід до впровадження сучасних методів інклюзивного навчання на місцевому рівні. У результаті освітніх реформ, які тривають в Україні, дедалі більше уваги приділяється створенню безбар'єрного середовища, що забезпечує доступність освітніх послуг для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних потреб.

Громада [2] ставить одним із пріоритетів створення рівних умов для здобуття якісної середньої освіти дітьми з особливими освітніми потребами. Для цього вживаються заходи з модернізації освітньої інфраструктури, оновлення навчальних програм і підвищення професійної компетентності педагогів. В закладах освіти впроваджуються індивідуальні навчальні плани для учнів, які потребують особливого підходу, і надається психологічна та соціальна підтримка.

Первозванівська громада [9], яка включає кілька населених пунктів, раціонально використовує доступні ресурси для розвитку мережі освітніх закладів. Тут працюють як загальноосвітні школи, так і опорні освітні установи, які мають розширені можливості для впровадження інклюзивного навчання завдяки сучасній матеріально-технічній базі та підготовленим фахівцям.

Інклюзивна освіта [2] в громаді передбачає створення спеціальних класів для дітей зі складними формами інвалідності або значними труднощами у навчанні. Крім основних занять, такі учні відвідують додаткові заняття корекційно-розвивального характеру з логопедами, психологами та іншими спеціалістами. Ця підтримка спрямована на адаптацію дітей до шкільного середовища, покращення їхніх комунікативних навичок і взаємодії з однолітками.

За даними Первозванівської ОТГ, наразі освітні заклади громади обслуговують понад 1500 учнів, із яких близько 10% становлять діти з особливими освітніми потребами. Для забезпечення належних умов навчання розроблено комплексну систему підтримки таких учнів, яка охоплює психологічний супровід, корекційні програми і модернізацію навчального процесу.

У Первозванівській громаді [9] створено ефективну систему розподілу функцій публічного управління, яка спрямована на впровадження інклюзивної освіти. Злагоджена робота різних структур дає змогу забезпечити доступ дітей з особливими освітніми потребами до якісного навчання, а також сприяє їхній успішній інтеграції в освітнє середовище.

Первозванівська громада [9] активно реалізує принципи інклюзивної освіти за підтримки Відділу освіти, молоді та спорту, культури й туризму виконавчого комітету сільської ради. Цей відділ відповідає за організацію та координацію дій, спрямованих на забезпечення рівного доступу до навчання для всіх дітей. Основними напрямками їхньої діяльності є планування, впровадження інклюзивних програм і створення прийнятних умов для реалізації освітнього процесу в установах громади. Першочерговим завданням відділу є розробка та впровадження адаптованих навчальних програм для дітей з особливими потребами. Освітній процес підлаштовується під індивідуальні можливості кожної дитини, включаючи корекційні заняття і додаткову педагогічну підтримку.

Важливою складовою ефективного впровадження інклюзії [14] є підготовка та підвищення кваліфікації педагогів. Вчителі повинні володіти сучасними методиками й інструментами для роботи з дітьми, які потребують особливого підходу до навчання. Такі навчання охоплюють не лише методичну сторону, але й комунікацію з батьками та створення сприятливого психологічного середовища для кожного учня.

Окрім цього, відділ займається забезпеченням шкіл ресурсами. Для гарантування рівних умов навчання установи отримують спеціальні парти,

дидактичні матеріали, і технічні пристрої для дітей із порушеннями зору чи слуху. Також підтримується належний рівень технічного оснащення шкіл.

Важливим етапом роботи є *моніторинг і оцінка* процесу впровадження інклюзії. Відділ аналізує задоволеність учнів і батьків [42], ефективність роботи педагогів, а також оперативно реагує на можливі проблеми, коригуючи програми або методики для забезпечення комфортного навчання.

Діти з особливими освітніми потребами отримують не лише доступ до якісної освіти, а й реальну підтримку, що допомагає їм відчувати себе частиною шкільного колективу.

Фінансовий відділ сільської ради відіграє ключову роль у розвитку інклюзивної освіти. Саме від фінансування залежить, наскільки забезпеченими будуть навчальні заклади для задоволення спеціальних потреб учнів, а також створення рівних можливостей для кожної дитини.

Планування й розподіл бюджетних коштів

Передусім планування бюджету належить до ключових завдань фінансового відділу. Його фахівці [13] аналізують, скільки ресурсів необхідно виділити для впровадження інклюзивної освіти. Це охоплює виплату заробітних плат асистентам педагогів, фінансування спеціальних програм та забезпечення технічного оснащення шкіл. Кожен етап розподілу коштів здійснюється відповідально, з акцентом на те, щоб усі потреби були задоволені у повному обсязі.

Фінансування програм підтримки дітей

Окремим напрямком діяльності є фінансування програм, спрямованих на підтримку дітей з особливими освітніми потребами [13]. Йдеться про корекційно-розвиткові програми, послуги психологічної підтримки та інші заходи, які сприяють інтеграції дітей у навчальний процес.

Забезпечення матеріально-технічної бази

Ще одним важливим аспектом роботи є забезпечення матеріально-технічної бази [28]. Без адаптованого обладнання, такого як індивідуальні парти, інтерактивні дошки чи засоби для дітей із порушеннями слуху та зору,

реалізація інклюзивної освіти просто неможлива. Саме фінансовий відділ виділяє ресурси для закупівлі та встановлення такого обладнання в освітніх закладах.

Загалом цей відділ є основою функціонування інклюзії: без відповідного фінансування не було б ані програм, ані обладнання, ані змоги залучати кваліфікованих фахівців. Вони забезпечують фінансову основу, яка є ключем до успіху.

Відділ інфраструктури та житлово-комунального господарства

У Первозванівській громаді відділ інфраструктури та житлово-комунального господарства відповідає за створення зручного простору для дітей з особливими потребами в освітніх і громадських закладах. Основні напрями їхньої роботи включають фізичну доступність шкіл і формування безбар'єрного середовища в громаді [9].

Забезпечення доступності шкіл

Цей напрям орієнтований на те, щоб освітні заклади мали всі необхідні умови для фізичної доступності. У багатьох школах уже встановлені пандуси, облаштовані спеціалізовані туалети й поручні. Там, де це необхідно, планується монтаж ліфтів та підйомників, хоча поки що у дальшій перспективі [15]. Усі ці заходи спрямовані на те, щоб кожна дитина могла легко потрапити до заклада освіти та вільно пересуватися його простором.

Створення безбар'єрного середовища в громаді

Серед досягнень громади у цьому напрямку слід виділити:

- *Інформаційну підтримку*: громада активно поширює інформацію про порядок отримання технічних і реабілітаційних засобів для людей з інвалідністю. Крім того, за допомогою онлайн-сервісів, таких як «Дія», мешканці [42] можуть подавати заявки на послуги у спрощеному форматі.

- *Соціальні послуги*: функціонує електронний кабінет для осіб з інвалідністю, що полегшує доступ до різноманітних послуг без черг і зайвих витрат часу.

Соціальні служби громади

У Первозванівській громаді [12] соціальні служби відіграють важливу роль у підтримці родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Їхня робота спрямована на допомогу таким сім'ям подолати труднощі й забезпечити дітям можливість повноцінно інтегруватися у суспільство.

1. Соціальна підтримка родин

Соціальні служби відіграють ключову роль у наданні родинам необхідної підтримки. Серед їхньої допомоги – фінансові виплати, оформлення соціальних пільг або іншої матеріальної підтримки, що суттєво полегшує життя сімей. Окрім цього, ці служби допомагають розв'язувати численні побутові питання, надаючи батькам можливість більше зосередитися на вихованні дітей.

2. Консультації для батьків

Фахівці проводять консультації [39] для батьків, пояснюючи, які права мають їхні діти та які освітні можливості їм доступні. Зокрема, надають інформацію щодо оформлення індивідуальної програми розвитку (ІПР), отримання доступу до інклюзивно-ресурсного центра чи скористання іншими освітніми послугами.

3. Заходи соціальної інтеграції

Для підтримки інтеграції дітей із особливими потребами [23] соціальні служби організують різноманітні заходи. Це можуть бути святкові події, майстер-класи, спортивні зустрічі чи культурні заходи, які сприяють спілкуванню дітей із ровесниками та їхньому активному долученню до життя громади. Подібна діяльність не тільки допомагає розвивати навички в дітей, але й формує у суспільстві позитивне ставлення до ідеї інклюзії [30].

Медичні установи громади

Медичні заклади в Первозванівській громаді виконують важливу функцію в підтримці здоров'я дітей та сприянні впровадженню інклюзивної освіти. Вони забезпечують адаптацію навчального процесу до потреб кожної дитини, особливо тих, хто має особливі освітні потреби (ООП). Ця діяльність

є важливою складовою комплексного підходу до створення комфортного середовища для навчання.

Скоординована робота служб і відділів

Тісна взаємодія між різними службами та відділами дозволяє реалізовувати комплексний підхід до забезпечення інклюзивного доступу до освіти в Первозванівській громаді [9]. Завдяки цьому створюються сприятливі умови для навчання й розвитку всіх дітей незалежно від їхніх потреб та особливостей.

Аналізуючи доступність середньої освіти в Первозванівській об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), можна відзначити, що громада активно працює над створенням умов для навчання дітей із особливими освітніми потребами.

1. Фізична доступність навчальних закладів

Одним із ключових критеріїв є забезпечення доступності шкіл для дітей з фізичними обмеженнями. У будівлях громади [2] встановлено пандуси, поручні, адаптовані санітарні кімнати, що дозволяє створити комфортний і безпечний простір для всіх учнів.

2. Навчальні програми та підходи

Громада активно запроваджує індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами [9] (ООП). Ці програми передбачають:

- адаптацію навчального матеріалу відповідно до можливостей дитини;
- проведення додаткових корекційних занять із логопедом, психологом чи реабілітологом;
- диференційований підхід до організації освітнього процесу.

3. Роль інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ)

Інклюзивно-ресурсний центр [34] є невіддільною частиною системи підтримки освіти дітей з ООП. Функції центру включають:

- проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини;

- надання рекомендацій щодо організації навчання;
- допомогу педагогам у розробці індивідуальних програм розвитку;
- підтримку батьків через консультації та поради;
- проведення регулярних корекційно-розвиткових занять.

4. Підготовка педагогів

Ключову роль у впровадженні інклюзивного підходу [33] відіграють педагоги. Для ефективної роботи з дітьми з ООП організуються:

- тренінги й семінари, які покликані розширити знання вчителів щодо інклюзивних методик;
- підготовка асистентів учителів, які сприяють реалізації ІПР;
- систематичне підвищення кваліфікації педагогічного персоналу.

5. Матеріально-технічна база

Освітні заклади поступово оснащуються сучасним обладнанням, щоб забезпечити якісне навчання й підтримку дітей з ООП. Зокрема, заклади отримують:

- інтерактивні дошки;
- мультимедійні пристрої;
- спеціалізовані навчальні матеріали та підручники;
- сенсорні кімнати для корекційних занять;
- технічні засоби для дітей із вадами зору чи слуху.

6. Психологічна та соціальна підтримка

Соціальні служби й психологи активно співпрацюють із родинами, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Ця робота передбачає:

- проведення індивідуальних консультацій із членами сімей;
- організацію групових зустрічей, де батьки можуть обмінятися досвідом та порадами;
- сприяння соціальній інтеграції через участь у культурних заходах, спортивних змаганнях і творчих майстер-класах.

7. Моніторинг ефективності

Для забезпечення якості впровадження інклюзивного навчання здійснюється регулярний моніторинг, який охоплює:

- оцінку реалізації індивідуальних програм розвитку;
- аналіз ефективності застосованих підходів;
- визначення проблемних моментів, що потребують оперативного вирішення.

Таблиця 2.5 - Основні показники інклюзивної освіти у
Первозванівській громаді

Назва закладу	Кількість учнів	Кількість інклюзивних класів	Педагоги з підготовкою
Первозванівський ліцей	314	3	8
Опорна школа №1	180	2	4
Зорянська школа	150	1	3
Неопалимівська школа	130	1	2

Таблиця 1 відображає ключові показники впровадження інклюзивної освіти в закладах Первозванівської громади. Представлені дані свідчать про те, що в кожному навчальному закладі громади створено умови для функціонування інклюзивних класів. Особлива увага зосереджена на організації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами [28]. Помітно зростає кількість педагогів із відповідною підготовкою, що сприяє підвищенню якості інклюзивного навчання. Усі ці заходи спрямовані на формування безбар'єрного освітнього середовища [10], яке забезпечує рівні можливості для навчання кожної дитини поряд з її однолітками.

Аналіз управління інклюзивною середньою освітою у Первозванівській громаді [9] демонструє активні зусилля, спрямовані на розвиток освітнього простору без бар'єрів. Громада веде послідовну роботу над модернізацією освітньої інфраструктури, підвищенням професійного рівня педагогічного складу [13] та підтримкою дітей із особливими освітніми потребами. Водночас для досягнення повноцінної інклюзії залишається актуальним

подальше зміцнення матеріально-технічної бази та сприяння соціальній адаптації учнів.

2.2. Оцінювання наявних механізмів та визначення основних проблем управління інклюзивною середньою освітою в Первозванівській ОТГ

Управління інклюзивною середньою освітою є одним із ключових завдань місцевих органів влади та освітніх установ, яке охоплює організацію навчального процесу, впровадження доступності навчальних закладів і підтримку педагогів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Важливою складовою ефективного управління виступає формування сприятливого освітнього середовища, що враховує індивідуальні потреби кожного учня.

Первозванівська громада [9] активно займається впровадженням інклюзивної освіти, проте процес реалізації супроводжується низкою проблем та викликів, які вимагають розв'язання. В цьому розділі оцінюються поточні механізми управління інклюзивною освітою, а також визначаються ключові перешкоди на шляху до її ефективного функціонування. Крім того, будуть запропоновані потенційні напрями вдосконалення управлінських процесів [14] із метою забезпечення якіснішої та доступнішої освіти для всіх дітей громади.

Аналіз практик в управлінні інклюзивною освітою в інших об'єднаних територіальних громадах демонструє наявність подібних викликів і досягнень. Як правило, у більшості громад спостерігається недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих педагогів і обмеженість матеріально-технічної бази. Однак певні громади змогли досягти помітного прогресу завдяки активній співпраці з державними установами та громадськими організаціями [13]. Наприклад, громади, залучені до грантових програм,

спрямовують отримані ресурси на модернізацію освітньої інфраструктури. Це дозволяє забезпечити школи спеціальним обладнанням і пристроями для дітей із порушеннями зору, слуху або опорно-рухового апарату. Додатково ефективною практикою виявляється створення консультаційних центрів на базі шкіл. Такі центри спрямовані на підтримку батьків і допомагають їм краще зрозуміти специфіку навчання дітей з особливими освітніми потребами.

У деяких громадах реалізуються програми обміну досвідом між педагогами різних шкіл і регіонів, що дозволяє вчителям засвоювати найкращі практики інклюзивного навчання та розробляти інноваційні підходи до роботи з учнями. Первозванівська громада може скористатися цим досвідом для підвищення ефективності системи управління освітою/

Первозванівська громада [12] помітно вирізняється серед інших ОТГ своєю активною роботою у сфері інклюзії. Особливу роль у цьому відіграє Інклюзивно-ресурсний центр, який забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини й підтримку педагогів. Такий підхід сприяє не лише інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у навчальний процес, але й створенню умов для їхнього всебічного розвитку.

Ключовим є проведення ІРЦ регулярних тренінгів для педагогів, спрямованих на підвищення їхньої кваліфікації у сфері інклюзії. Це дає змогу вчителям краще розуміти потреби учнів з особливостями розвитку [34] та адаптувати навчальний процес відповідно до цих потреб. Подібний досвід доцільно поширювати й на інші громади для вдосконалення системи інклюзивної освіти [30] по всій Україні.

Попри значні досягнення, громада потребує вирішення ряду актуальних проблем, схожих на ті, що є й в інших ОТГ. До них належать питання фінансування, модернізації навчальних закладів і залучення кваліфікованих спеціалістів. Водночас важливо зберегти напрацьований позитивний досвід і використовувати його як зразок для наслідування іншими громадами. Обмін досвідом між ними може стати ключовим кроком

на шляху до вдосконалення систем управління [25] та підвищення якості інклюзивного навчання в країні.

У ході аналізу управління інклюзією в Первозванівській громаді [12] було виявлено кілька основних проблем, які впливають на ефективність роботи освітніх закладів. Насамперед це стосується фінансування. Освітнім установам часто бракує коштів для придбання сучасного обладнання для дітей з особливими освітніми потребами, покращення матеріально-технічної бази та реалізації програм інклюзії. Це ускладнює впровадження інноваційних методик навчання та належну підтримку учнів.

Ще однією важливою проблемою є недостатній рівень підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзії [2]. Попри проведення тренінгів і семінарів, не всі вчителі володіють необхідними знаннями й практичними навичками для ефективної роботи з дітьми з особливими потребами, що ускладнює їхню успішну адаптацію до навчального середовища.

Окрім цього, значною перешкодою залишається недостатня адаптація освітнього середовища. Багато шкіл не відповідають потребам дітей з фізичними порушеннями, що створює бар'єри для доступу [28] до якісної освіти. Необхідно формувати безбар'єрне середовище, яке включатиме спеціальні меблі, обладнання, інформаційні матеріали та цифрові ресурси для дітей з порушеннями зору, слуху чи опорно-рухового апарату.

Також важливим аспектом є недостатня інформаційна підтримка для батьків [42]. Не всі родини мають повну інформацію про можливості інклюзивної освіти, права та підтримку, яку вони можуть отримати. Брак інформації призводить до того, що батьки не завжди знають, як допомогти своїм дітям ефективно інтегруватися в навчальний процес і отримати необхідні послуги.

Отже, вирішення цих проблем потребує комплексного підходу з боку місцевих органів влади, освітніх установ та громадськості. Це дозволить забезпечити більш ефективне управління інклюзивною освітою та створити сприятливі умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами [13].

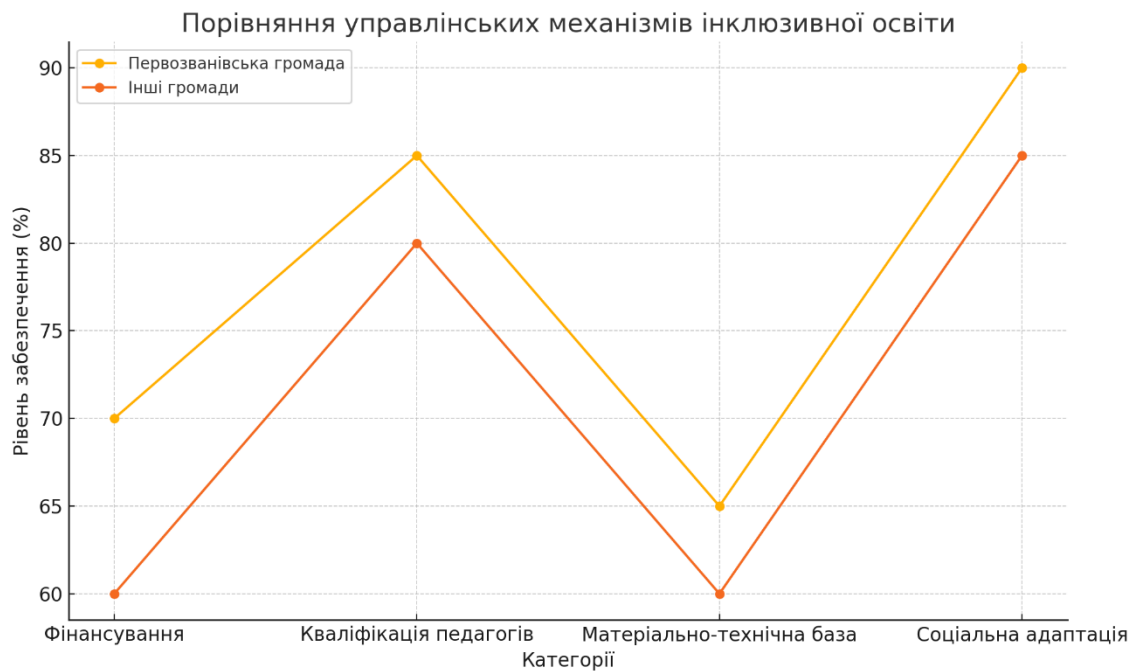

Рисунок 2.6 - Порівняння управлінських механізмів інклюзивної освіти в громадах

На рисунку наведено порівняння ключових аспектів управління інклюзивною освітою в різних громадах. Зокрема, порівнюється рівень фінансування, кваліфікації педагогів, матеріально-технічної бази та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Результати аналізу свідчать про те, що громади, які активно залучають додаткові ресурси та інвестують у підвищення кваліфікації педагогів [9], досягають кращих результатів у сфері інклюзії.

Проаналізувавши механізми управління інклюзивною освітою у Первозванівській громаді та порівнявши їх з іншими ОТГ, можна зробити висновок про значні досягнення та виклики в цій сфері. Громада активно працює над створенням сприятливого освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, важливу роль у цьому процесі відіграє Інклюзивно-ресурсний центр [3], який забезпечує підтримку як для учнів, так і для педагогів. Завдяки його діяльності впроваджуються індивідуальні програми розвитку, що сприяє успішній адаптації дітей до навчального процесу.

Згідно з даними Інклюзивно-ресурсного [34] центру Первозванівської громади, кількість дітей, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі, збільшилася на 20% за останні два роки. Основні порушення, з якими стикаються учні, включають порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату та розлади аутистичного спектра. Саме тому ІРЦ [34] постійно проводить тренінги для педагогів та надає консультації батькам для кращої інтеграції таких дітей у навчальний процес.

Разом із тим, аналіз показує, що існують проблеми, які потребують термінового вирішення. Однією з основних проблем залишається недостатнє фінансування освітньої сфери. Брак коштів впливає на забезпечення шкіл необхідним обладнанням та ресурсами для створення безбар'єрного середовища [28]. Наприклад, лише 60% освітніх закладів громади мають доступ до спеціальних навчальних матеріалів для дітей з порушеннями слуху та зору. Щоб вирішити цю проблему, необхідно залучати додаткові джерела фінансування, такі як державні гранти та підтримка благодійних організацій.

Крім того, важливою проблемою є нестача кваліфікованих педагогів, які мають досвід роботи з дітьми з різними освітніми потребами. Незважаючи на проведення тренінгів та семінарів, необхідно посилити підготовку педагогів для забезпечення якісної підтримки учнів з особливими потребами [17]. Наприклад, у сусідніх громадах, де активно впроваджуються програми обміну досвідом між педагогами, відзначено підвищення ефективності роботи з дітьми з ООП на 15%.

Первозванівська громада [9] також стикається з проблемою недостатньої інформаційної підтримки для батьків. Багато родин не знають про права своїх дітей та можливості отримання додаткових освітніх послуг. Для вирішення цієї проблеми рекомендується створення інформаційного порталу громади, який міститиме актуальні матеріали про інклюзивну освіту, права дітей з ООП та контакти консультативних центрів.

Важливим аспектом подальшого розвитку системи інклюзивної освіти є обмін досвідом між громадами [2]. Використання кращих практик та

впровадження інноваційних методів управління дозволить покращити якість освітніх послуг для дітей з ООП. Первозванівська громада [9] може стати прикладом для інших громад, зважаючи на активну роботу ІРЦ та впровадження індивідуальних підходів до навчання. Наприклад, у сусідній громаді було успішно впроваджено програму "Партнерська освіта", яка передбачає залучення волонтерів для роботи з дітьми з ООП, що значно покращило рівень соціалізації таких учнів.

Загалом, подальший розвиток інклюзивної освіти в громаді потребує комплексного підходу, що включає забезпечення належного фінансування, підвищення кваліфікації педагогів [9], модернізацію освітніх закладів та посилення інформаційної підтримки для батьків. Реалізація цих заходів сприятиме створенню доступного та якісного освітнього середовища для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих потреб. Особливу увагу варто приділити модернізації матеріально-технічної бази шкіл [39], що передбачає забезпечення сучасним обладнанням, цифровими ресурсами та інтерактивними навчальними платформами.

У даному розділі розглянуто поточний стан інклюзивної освіти [21] в Первозванівській об'єднаній територіальній громаді. Проведене дослідження свідчить про активні зусилля громади щодо впровадження інклюзивного підходу до навчання, що відповідає сучасним вимогам розвитку освітньої системи в Україні.

Проаналізовано діяльність місцевих органів управління освітою [40], які відіграють ключову роль у створенні сприятливих умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, встановлено, що громада проводить модернізацію освітньої інфраструктури, впроваджує індивідуальні навчальні плани та надає психологічну підтримку учням.

Однак дослідження виявило ряд проблем: недостатнє фінансування, низький рівень підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами, а також брак спеціалізованого обладнання та технічних засобів [39]. Соціальні служби та медичні установи громади також

відіграють важливу роль у створенні безбар'єрного середовища та забезпеченні комплексної підтримки дітей з ООП.

Отже, аналіз діяльності Первозванівської ОТГ [9] демонструє певні успіхи у впровадженні інклюзивної освіти. Проте для забезпечення ефективного функціонування цієї системи необхідно працювати над вдосконаленням механізмів управління, збільшенням фінансових ресурсів і розширенням кадрового потенціалу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ПЕРВОЗВАНІВСЬКІМ ОТГ

3.1 Оптимізація фінансово-економічних та інноваційних механізмів для розвитку інклюзивної освіти

У сучасних умовах розбудови інклюзивної освіти в Україні [1], [2] це стає невід'ємною частиною державної політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу всіх дітей до якісного навчання незалежно від їх індивідуальних освітніх потреб. Досягнення цієї мети потребує комплексної фінансової підтримки на національному та місцевому рівнях. Первозванівська громада [9], [10], як і багато інших об'єднаних територіальних громад, стикається з численними труднощами у сфері фінансування, що суттєво впливає на якість наданих освітніх послуг.

Аналізуючи ситуацію з упровадженням інклюзивної освіти, виявлено кілька джерел фінансування:

- державні субвенції, призначені для освіти;
- кошти місцевого бюджету, що використовуються для модернізації освітньої інфраструктури;
- ресурси міжнародних грантових програм і допомога благодійних організацій.

Попри певні прогресивні зрушення у забезпеченні інклюзії, залишається низка проблем:

1. Нерівномірний розподіл коштів між освітніми закладами.

Різниця в рівні готовності шкіл до впровадження інклюзивного підходу призводить до нерівності у забезпеченні ресурсами. Одні школи мають усі необхідні умови, зокрема обладнані приміщення та адаптовані матеріали [39], тоді як інші не забезпечені навіть базовими засобами.

2. Обмежене фінансування для закупівлі сучасного обладнання.

Багато шкіл потребують технічних засобів, таких як інтерактивні дошки або спеціальне обладнання для дітей із порушеннями зору та слуху, а також відповідного адаптованого обладнання, зокрема меблів.

3. Недофінансування програм професійної підготовки педагогів

Попри проведення тренінгів і семінарів для підвищення кваліфікації вчителів, існуючі заходи не забезпечують комплексного підходу до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Обмеженість коштів на індивідуальні освітні програми

Індивідуальні програми розвитку (ІПР), які потребують спеціальних матеріалів та ресурсів, на жаль, досі не охоплюють усіх дітей з особливими потребами.

Актуальні проблеми фінансування інклюзивної освіти суттєво впливають на ефективність її впровадження в Первозванівській громаді [9]. Дефіцит ресурсів обмежує доступність якісної освіти для всіх дітей, що вимагає невідкладних заходів щодо оптимізації витрат, упровадження інноваційних механізмів фінансування та залучення додаткових коштів.

Розробка пропозицій для оптимізації фінансових механізмів

Враховуючи наявні проблеми із фінансуванням інклюзивної освіти, пропонується впровадити низку заходів для раціонального використання ресурсів та зосередження уваги на пріоритетних потребах.

1. Раціоналізація використання ресурсів

Раціональне використання фінансів має стати основним принципом забезпечення потреб інклюзивної освіти [24]. В умовах обмеженого бюджету важливо проводити глибокий аналіз ресурсів та потреб закладів освіти. Це дасть змогу зрозуміти, які аспекти вимагають негайного фінансування. Наприклад, в школах, де бракує пандусів або адаптованих санітарних вузлів, першочергова увага має бути зосереджена на покращенні інфраструктури.

Крім того, оцінка наявної матеріально-технічної бази [39] допоможе визначити ключові напрями розвитку, такі як оновлення обладнання або

придбання спеціалізованих засобів для дітей із порушеннями слуху чи зору. Це може включати інтерактивні дошки, адаптовані меблі чи інші елементи навчального процесу.

На основі результатів такого аналізу доцільно розробити стратегічний план фінансування, який враховуватиме індивідуальні потреби кожного закладу освіти. Окремим напрямом має стати створення бюджетних програм, які включатимуть адаптацію навчального середовища, створення сенсорних кімнат та упровадження новітніх освітніх технологій.

Особливу увагу слід приділити підготовці педагогічного персоналу. Виділення коштів на тренінги й спеціалізоване навчання педагогів сприятиме підвищенню їхньої компетентності у роботі з учнями з особливими потребами. Також необхідно враховувати зміни: наприклад, збільшення кількості дітей з особливими потребами [16] чи зміну характеру їхніх потреб.

Для забезпечення прозорості використання ресурсів варто вдосконалити процес закупівель через електронні тендерні системи. Це дозволить економити кошти й гарантуватиме якість придбаних товарів та обладнання. Стандартизація вимог до закупівель унеможливить зайві витрати на непотрібні предмети, а ретельне планування сприятиме спрямуванню ресурсів на найбільш критичні потреби.

Ефективна система управління фінансами [7] в освітній галузі сприятиме створенню справедливого механізму розподілу коштів, підвищенню довіри громади й максимальному використанню бюджету для забезпечення комфортного та доступного навчального середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

2. Залучення нових ресурсів фінансування [6] для незалежних і державних місцевих бюджетів є важливим завданням, особливо у контексті активної роботи над зовнішніми джерелами:

- Грантові програми та ініціативи [5]. Громада має можливість подавати заявки на участь у грантових програмах міжнародних організацій (наприклад, ЮНІСЕФ, ПРООН), які спрямовані на підтримку інклюзивної

освіти. Це дозволяє залучити додаткові кошти для забезпечення рівного доступу до освіти.

- Державно-приватне партнерство. Залучення місцевого бізнесу [7] через механізми соціальної відповідальності сприяє реалізації окремих освітніх проєктів, таких як облаштування сенсорних кімнат чи закупівля сучасного технічного обладнання для закладів освіти [39].

- Фандрейзинг. Благодійні заходи — наприклад, акції, марафони чи аукціони — націлені на збір додаткових коштів для потреб дітей із особливими освітніми потребами, що дозволяє ефективніше реалізувати інклюзивну освіту.

3. *Впровадження механізмів моніторингу та звітності* є ключовим елементом для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів [2], прозорості та підвищення довіри громади:

- Регулярний моніторинг витрат. Важливо створити робочу групу для оцінювання ефективності використання коштів у кожному навчальному закладі.

- Публічні звіти. Відкритий доступ громадськості [5] до звітів щодо витрат бюджету дозволить підвищити рівень довіри до процесів управління.

Загалом, оптимізація фінансових механізмів сприятиме покращенню ефективності використання бюджетних коштів, стимулюватиме розвиток інфраструктури інклюзивного навчання та допоможе залучити додаткові ресурси для підтримки дітей із особливими освітніми потребами.

Запровадження інноваційних підходів грає важливу роль у створенні адаптованого сучасного освітнього середовища:

1. *Цифровізація навчального процесу.* Використання цифрових технологій відкриває нові можливості для навчання дітей із особливими потребами:

- Спеціалізоване програмне забезпечення: навчальні платформи, адаптовані до дітей із порушеннями слуху, зору чи когнітивними труднощами [10].

- Онлайн-ресурси: дистанційне навчання й електронні підручники дають змогу створювати індивідуальні маршрути розвитку для кожного учня.

- Інтерактивні матеріали: такі технології, як віртуальна реальність (VR), можуть робити складні теми більш захопливими та зрозумілими.

2. Оснащення закладів освіти сучасним обладнанням для забезпечення повноцінного інклюзивного середовища [39]:

- Технічні засоби: інтерактивні дошки, планшети, обладнання для дітей із порушеннями слуху або зору (наприклад, аудіопідсилювачі, тактильні книги).

- Сенсорні кімнати: спеціально облаштовані простори для релаксації та корекційних занять.

- Адаптовані меблі: ергономічні столи й стільці, які враховують фізичні потреби учнів.

3. Використання міжнародного досвіду може значно вдосконалити систему інклюзивної освіти:

Досвід скандинавських країн у сфері інклюзивної освіти є одним із найбільш успішних прикладів її впровадження, що базується на принципах рівності, адаптивності та індивідуального підходу до кожного учня [24]. Головна мета цієї системи полягає у створенні таких умов, за яких кожна дитина, незалежно від особливих освітніх потреб (ООП), могла б повноцінно розкрити свій потенціал у загальному навчальному середовищі.

Скандинавські країни, такі як Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія, демонструють особливу роль державної підтримки цієї системи. У Швеції й Норвегії інклюзія фінансується з державного бюджету відповідно до кількості учнів з ООП [14]. У Данії активно використовуються індивідуальні освітні програми, розроблені з урахуванням особистих потреб кожної

дитини, що дозволяє забезпечити максимально ефективний навчальний процес.

Основні принципи гнучких навчальних моделей у Скандинавії:

1. Адаптація освітнього процесу до потреб учнів.

Освітні програми [22] враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Розробка індивідуальних навчальних планів охоплює як академічні аспекти, так і фізичні, психологічні та соціальні особливості. Наприклад, учням із вадами слуху чи зору надаються сурдоперекладачі, книги шрифтом Брайля або спеціальні технічні засоби.

2. Гнучкі навчальні простори.

Школи активно застосовують відкриті простори та модульні класи, які можна адаптувати [24] залежно від формату навчання — для групової чи індивідуальної роботи. Наприклад, мобільні меблі створюють умови для колективних завдань, тоді як індивідуальна підтримка забезпечується в окремих кабінетах.

3. Мультидисциплінарні команди фахівців.

Узгоджена співпраця педагогів, психологів, логопедів, соціальних і медичних працівників забезпечує комплексну підтримку учнів. Наприклад, для дітей із аутизмом розробляються спеціальні програми [28] адаптації та соціалізації.

4. Активне залучення батьків до навчального процесу.

Участь батьків у плануванні індивідуальних навчальних планів, регулярні консультації зі спеціалістами сприяють кращій адаптації дитини до освітнього середовища та формуванню гармонійних стосунків між усіма учасниками процесу.

Переваги гнучких моделей включають:

- Соціальну інтеграцію: Учні з ООП навчаються разом зі своїми однолітками, що сприяє розвитку толерантності й взаєморозуміння.
- Індивідуалізований підхід: Освітній процес побудований так, щоб відповідати унікальним потребам кожної дитини [31].

- Інноваційність: Використання сучасних технологій, наприклад інтерактивних дошок чи планшетів, допомагає покращити освітній досвід дітей з ООП.

Застосування досвіду в Україні

Україна може врахувати цей досвід для покращення системи інклюзивної освіти [33], зокрема через:

- Розробку адаптивних навчальних програм;
- Формування мультидисциплінарних команд експертів в школах;
- Організацію інтерактивних навчальних просторів;
- Підвищення активності батьків у створенні та реалізації індивідуальних планів.

Впровадження таких моделей сприятиме розвитку інклюзивної освіти в Україні [1], [2] та забезпечує рівний доступ до якісного навчання для всіх дітей.

Система тьюторингу [41] у Великій Британії є одним із ключових компонентів інклюзивної освіти, яка передбачає надання індивідуальних наставників (тьюторів) дітям з особливими освітніми потребами (ООП). Ця модель орієнтована на персоналізовану підтримку навчання, допомогу у соціалізації та всебічний розвиток учнів.

Основні принципи системи тьюторингу

1. Індивідуальна підтримка

Тьютор [41] діє як особистий наставник, що зважає на особливості, здібності та виклики конкретної дитини. Наприклад, дитині з порушеннями слуху наставник може адаптувати навчальні матеріали, використовувати мову жестів або сприяти взаємодії дитини з однолітками.

2. Постійний моніторинг прогресу

Тьютор [16] контролює навчальні успіхи учня, його адаптацію до шкільного середовища та взаємодію з іншими дітьми. Виявлення проблемних моментів на ранніх етапах дозволяє оперативно вносити зміни до освітнього плану.

3. Розвиток самостійності дитини

Окрім підтримки, тьютор [41] прагне формувати у дитини навички самостійного навчання, критичного мислення та вирішення завдань. Це сприяє поступовому переходу до незалежності у навчанні.

4. Психологічна підтримка

Оскільки діти з ООП часто стикаються з емоційними та соціальними викликами, тьютор допомагає їм долати стрес [21], адаптуватися до шкільного середовища та налагоджувати взаємостосунки з однолітками й педагогами.

Як функціонує система тьюторингу у Великій Британії

- Призначення тьютора

Кожна дитина з ООП отримує наставника [41], який проходить спеціальну підготовку для роботи з певними потребами (наприклад, з дітьми з аутизмом, дислексією чи іншими когнітивними розладами).

- Індивідуальний навчальний план

Тьютори беруть участь у створенні та виконанні персоналізованого плану, який охоплює як академічні, так і соціальні цілі.

- Роль посередника

Наставник слугує комунікаційною ланкою між учнем [40], педагогами та батьками, забезпечуючи узгодженість і взаєморозуміння усіх сторін.

Переваги системи тьюторингу

- Персоналізований підхід

Кожен учень отримує підтримку [41], що найбільше відповідає його потребам, що позитивно впливає на ефективність навчання.

- Розвиток навичок соціалізації

Завдяки наставнику діти з ООП стають більш упевненими у спілкуванні, активніше беруть участь у житті школи.

- Зростання академічної успішності

Учні досягають кращих результатів завдяки адаптованим підходам і завданням, які відповідають їхнім можливостям.

Система тьюторингу виступає важливим механізмом інклюзивної освіти [37], допомагаючи дітям з ООП досягати успіхів як у навчальній діяльності, так і в соціальному середовищі.

Можливості впровадження в Україні

Україна має потенціал для адаптації цієї моделі, враховуючи її значні переваги:

- Створення інституту тьюторів. Це передбачає підготовку фахівців, які зможуть надавати професійну [40] підтримку дітям з особливими освітніми потребами (ООП) в різних формах.

- Інтеграція тьюторів [41] у шкільну систему. Визначення тьюторів в школах з інклюзивними класами сприятиме підвищенню якості навчання та полегшенню адаптації таких учнів до освітнього середовища.

- Програми фінансової підтримки. Розробка та впровадження державних і місцевих фінансових ініціатив для забезпечення доступності послуг тьюторів допоможе зробити цю практику максимально ефективною та рівнодоступною.

Впровадження системи тьюторингу стане важливим кроком у створенні справді інклюзивного середовища [8], де кожна дитина матиме змогу реалізувати свій потенціал, відчути себе залученою до навчального процесу та гармонійно розвиватися як особистість.

Програми раннього втручання

Одним із ключових напрямів підготовки дітей з ООП до інклюзивного навчання є програми раннього втручання [7], які активно застосовуються в США. Основна ідея підходу полягає в тому, що своєчасне виявлення та підтримка дітей із затримками розвитку чи іншими особливими потребами суттєво покращують їх адаптацію до загальноосвітнього середовища.

Основні принципи програм раннього втручання:

1. Раннє виявлення та діагностика.

У США такі програми забезпечують систематичний процес виявлення особливих потреб [14] дітей від народження до трьох років.

Проводяться регулярні скринінги, консультації з педіатрами, психологами та іншими фахівцями.

2. Індивідуальні плани розвитку.

Для кожної дитини створюється персоналізована програма, яка враховує її специфічні потреби й сильні сторони. Це охоплює фізичний, когнітивний, емоційний і соціальний аспекти розвитку.

3. Підтримка родини.

Участь батьків [42] є ключовою. Фахівці проводять навчальні сесії та консультують сім'ї щодо методів підтримки вдома й інтеграції дитини до освітнього процесу.

4. Мультидисциплінарний підхід.

У програмах беруть участь міждисциплінарні команди: педагоги, логопеди, психологи, фізіотерапевти та реабілітологи. Їхня синергія гарантує комплексний підхід до розвитку дитини.

5. Зв'язок з освітньою системою.

Ці програми служать «містком» між раннім розвитком дитини та її входженням у дитячі садки чи школи [38], де вона навчатиметься разом із однолітками на рівних умовах.

Елементи програм раннього втручання у США:

- Домашні візити. Фахівці приходять до родини й надають необхідну підтримку у домашніх умовах, адаптованих до потреб дитини.

- Центри розвитку. Спеціальні заклади пропонують широкий спектр занять із розвитку моторики, мовлення, когнітивних здібностей і соціальних навичок для дітей з ООП.

- Підготовка до школи [38]. Програми включають навчання основних академічних умінь — читання, письма, лічби, а також розвиток комунікативних та інтерактивних навичок для інтеграції в колектив однолітків.

Переваги програми раннього втручання

1. Запобігання розвитку ускладнень.

Однією з ключових переваг програми раннього втручання [17] є можливість запобігти розвитку ускладнень у дітей з особливими потребами. Завдяки щасливому виявленню та наданню підтримки на ранніх етапах життя дитини можна знизити ризик посилення існуючих проблем або появи нових труднощів у фізичному, когнітивному чи емоційному розвитку.

Раннє втручання [17] дозволяє перші ознаки відхилити у розвитку ще до того, як вони стануть очевидними та серйозно вплинути на дитину. Наприклад, виявлені затримки мовлення або труднощів із моторикою в ранньому віці фахівці можуть запропонувати відповідні корекційні заходи, такі як заняття з логопедом або реабілітаційні вправи. Це дозволяє не тільки розв'язати проблему на ранньому етапі, але й уникнути її впливу на подальший розвиток дитини, наприклад, на соціальну адаптацію успішність у навчанні.

Підтримка, яка надається в межах таких програм, спрямована на формування в дитини ключових навичок, виключно для її майбутнього розвитку. Наприклад, при роботі з дітьми з порушенням зору чи слуху є можливість підготувати їх до інтеграції в освітнє середовище [13], адаптувавши методи навчання та забезпечивши спеціальні технічні засоби. Це значно збільшує шанси дитини на успішну соціалізацію та адаптацію до суспільного життя.

Ще перевагою раннього втручання [17] є можливість запобігти вторинним ускладненням, які можуть виникати через невчасне надання допомоги. Наприклад, без належної уваги до психоемоційного стану дитини вона може зіткнутися з тривожністю, низькою самооцінкою або проблемами у взаємодії з іншими дітьми. Раннє втручання погоджується підтримати не лише фізичний, але й емоційний стан дитини, створюючи базу для її гармонійного розвитку.

Таким чином, запобігання розвитку ускладнень через раннє втручання забезпечує значний внесок у майбутнє дитини. Своєчасна підтримка допомоги її успішній інтеграції в суспільство [14], формуванні ключових

навичок та адаптації до життєвих викликів. Це підхід, який забезпечує не лише подолання поточних проблем, але й створення передумов для повноцінного розвитку дитини у довгостроковій перспективі.

2. Адаптація до навчального середовища.

Адаптація до навчального середовища є одним із ключових результатів програми раннього втручання. Завдяки спеціальній підготовці дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є можливість підвищити готовність до вимог та особливостей шкільного життя [17], що значно полегшує їхній перехід до загальноосвітніх закладів.

Підготовка в рамках програми раннього втручання передбачає формування у дітей базових навичок, задля успішного навчання. Це може включати розвиток мовлення, вдосконалення моторики, навчання правилам поведінки в колективі та інші аспекти, які сприяють інтеграції в шкільне середовище. Наприклад, діти вчаться дотримуватись режиму дня, працювати з навчальними матеріалами та взаємодіяти з однолітками й педагогами. Завдяки цьому вони почуваються впевненішими, коли вступають до школи.

Програми також допомагають дітям долати страх перед новим середовищем. Багато дітей з ООП відчувають тривогу в нових ситуаціях, особливо під час взаємодії з іншими дітьми чи дорослими. Раннє втручання вимагає роботи з психологами та педагогами, які допомагають дітям навчитися справлятися зі стресом, розвивати емоційну стійкість та формувати позитивне ставлення до навчання. Наприклад, діти знайомляться з базовими академічними поняттями (літери, цифри, кольори), що дає їм відчуття впевненості на початок навчання [21]. Вони також вчаться виконувати завдання під керівництвом дорослого, що є важливою складовою шкільного процесу.

Підготовка допомагає не лише дітям освоїтися в навчальному середовищі, але й сприяє розвитку соціальних навичок. Завдяки взаємодії в групах діти вчаться спілкуватися, розуміти емоції інших, працювати в

команді та розв'язувати конфлікти. Це формує позитивне ставлення до однолітків і сприяє гармонійній інтеграції в колектив.

Результатом такої підготовки є те, що діти з ООП демонструють вищу успішність у навчанні, після чого вони вже володіють необхідними навичками для засвоєння матеріалу. Вони відчують себе впевненими, не бояться звертатися по допомогу та мають позитивний досвід у навчальному процесі [25]. Таким чином, адаптація до шкільного середовища через програми раннього втручання забезпечує не тільки легкий старт у навчанні, але й ускладнює довготривалий успіх дитини.

3. Підтримка сімей

Програма раннього втручання [25] надає особливу увагу підтримці сімей дітей із особливими освітніми потребами (ООП), адже саме батьки відіграють ключову роль у розвитку своєї дитини. Забезпечення їх необхідними знаннями та навичками допомагає краще розуміти потреби дитини, реагувати на виклики [42] та створювати оптимальні умови для її розвитку як в освітньому середовищі, так і в повсякденному житті.

Одним із основних аспектів підтримки є навчання основам взаємодії з дітьми з урахуванням їхніх особливостей. На тренінгах, консультаціях чи групових заняттях батьки [42] отримують інформацію про методи стимуляції розвитку мовлення, моторики, когнітивних здібностей та соціальних умінь. Наприклад, їм показують, як за допомогою ігрових активностей сприяти освоєнню нових знань і навичок.

Окрім того, батькам надається психологічна підтримка, яка допомагає долати стрес, що виникає через труднощі у вихованні дитини з ООП. Важливо, щоб вони відчували впевненість у своїх діях, знали, що не залишаються наодинці з проблемами, та мали доступ до консультацій фахівців. Програма також передбачає можливість обміну досвідом між сім'ями в подібних ситуаціях, сприяючи формуванню спільноти для взаємної підтримки й вирішення проблем.

Програми раннього втручання вчать батьків ефективно співпрацювати з освітніми установами. Їм роз'яснюють, як взаємодіяти з педагогами, брати участь у розробці індивідуальних освітніх планів та захищати інтереси своєї дитини. Завдяки цьому батьки [42] стають активними учасниками навчального процесу, що сприяє успішній адаптації дитини до інклюзивного середовища.

Також сім'ям надаються практичні інструменти для організації повсякденного життя дитини. Батькам рекомендують способи створення комфортного середовища вдома із застосуванням спеціальних пристроїв чи матеріалів, а також допомагають мотивувати дитину до самостійності. Це сприяє покращенню якості життя всієї родини.

У підсумку, програма раннього втручання допомагає батькам бути впевненими, компетентними й активними партнерами у вихованні дітей. Здобуті знання й навички дозволяють їм забезпечити умови для розвитку дитини, її успішного навчання [30] й соціалізації, створюючи фундамент для повноцінного життя в суспільстві.

Можливості адаптації досвіду США в Україні

Україна має шанс використовувати досвід [31] США шляхом впровадження подібних програм:

- Система ранньої діагностики: створення скринінгових центрів для своєчасного виявлення особливих потреб у дітей.
- Центри раннього втручання: такі установи можуть стати ключовими в підготовці дітей з ООП до інклюзивного навчання.
- Підготовка спеціалістів: навчання спеціалізованих команд для роботи з дітьми та їхніми сім'ями.
- Фінансова підтримка: забезпечення доступності програм для всіх сімей незалежно від їхнього матеріального становища.

Реалізація програми раннього втручання сприятиме не лише покращенню життя дітей із ООП, а й їхній успішній інтеграції в інклюзивне середовище, що має вирішальне значення для подальшого розвитку.

4.Інновації в підготовці педагогічних кадрів

Підвищення кваліфікації педагогів із застосуванням сучасних методик:

Онлайн-курси та вебіари стали ефективним інструментом для дистанційного навчання вчителів, зокрема у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП).

Стажування в провідних інклюзивних школах [42] дає змогу педагогам отримувати практичний досвід використання сучасних технологій та методик.

Розвиток цифрових компетенцій також є життєво важливим, адже вчителям необхідно навчитися працювати з інструментами для створення інтерактивних і цікавих уроків.

Інноваційні підходи, впроваджені в систему інклюзивної освіти, забезпечують рівні умови для навчання дітей із ООП. Вони сприяють покращенню якості освітніх послуг [27] та формуванню комфортного середовища для їхньої соціальної інтеграції.

Розподіл коштів на інклюзивну освіту в Первозванівській громаді

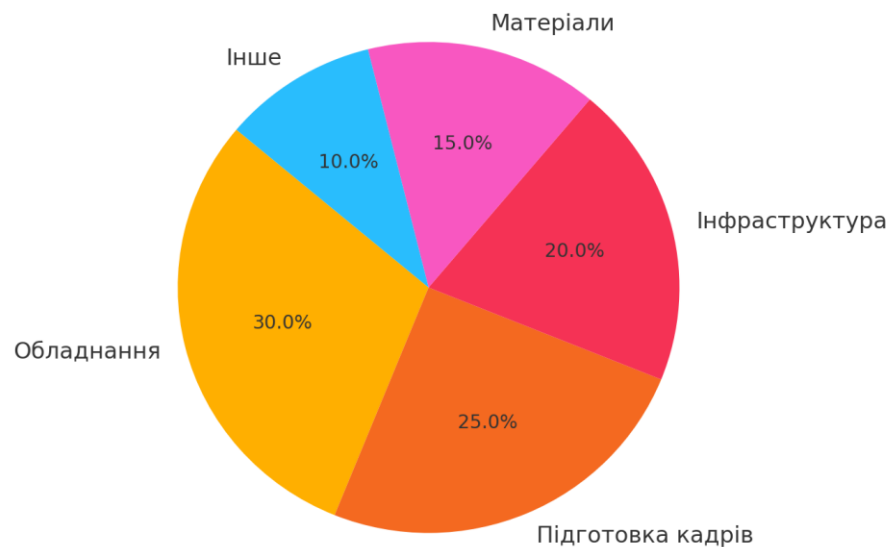

Рисунок 3.1. Розподіл коштів на інклюзивну освіту в Первозванівській громаді

На діаграмі зображено частки витрат на основні напрямки фінансування інклюзивної освіти. Найбільша частка коштів спрямована на закупівлю обладнання (30%), підготовку кадрів (25%) та модернізацію інфраструктури (20%). Інші категорії, такі як навчальні матеріали (15%) та додаткові потреби (10%), мають менший відсоток у загальній структурі витрат.

3.2 Проблеми залучення громади до управлінських процесів у контексті інклюзивної середньої освіти

Роль громади у впровадженні інклюзивної освіти

Ефективне впровадження інклюзивної освіти [27] в сучасних умовах значною мірою залежить від активної участі громади. Громада [6] відіграє ключову роль у цьому процесі, об'єднуючи зусилля місцевих органів влади,

освітніх закладів, громадських організацій, батьків і учнів. Завдяки їхній співпраці створюється середовище, яке здатне задовольнити потреби кожної дитини, особливо тих, які мають особливі освітні потреби (ООП).

Позитивний приклад організації інклюзивної освіти демонструє Первозванівська громада [9]. Місцеві органи влади беруть на себе завдання фінансування, координації освітніх програм і моніторингу їхньої реалізації. Освітні установи, у свою чергу, працюють над адаптацією навчального середовища, підготовкою педагогів та створенням індивідуальних програм для учнів із ООП. Батьки також активно інтегруються в цей процес, співпрацюючи зі школами у плануванні навчальних програм і надаючи цінний зворотний зв'язок.

Залучення громади [6] виходить за межі офіційних аспектів і охоплює значний внесок громадських організацій. Вони працюють над популяризацією принципів інклюзії [18], організовують волонтерські ініціативи та підтримують родини з дітьми, які мають ООП. Такі організації часто проводять тренінги для педагогів, інформаційні кампанії для батьків та заходи для покращення соціалізації дітей.

Важливо зазначити, що активна участь громади дозволяє врахувати реальні потреби дітей та ефективно використовувати наявні ресурси. Участь усіх зацікавлених сторін формує управлінську систему [7], яка є не лише прозорою, але й здатною адаптуватися до змін у суспільстві.

Проблеми залучення громади

Незважаючи на всі переваги участі громади в управлінні інклюзивною освітою, цей процес стикається з низкою суттєвих викликів, які можуть значно обмежувати його ефективність. Основними проблемами є недостатня обізнаність про важливість інклюзії, слабка активність громадських організацій та недостатній рівень комунікації [5] між усіма учасниками цього процесу.

1. Низький рівень обізнаності про важливість інклюзії

Однією з ключових проблем є брак інформації серед населення [42] про значущість інклюзивної освіти. Чимало жителів сільських територій сприймають її як зайве навантаження для освітніх закладів або вважають, що вона не впливає на загальний рівень якості освіти. Відсутність просвітницької роботи та доступної інформації про позитивний вплив інклюзії сприяє формуванню стереотипів щодо дітей із ООП.

Щоб подолати ці труднощі, потрібна активізація комунікації [5] між усіма сторонами і впровадження масштабних інформаційних кампаній для підвищення рівня обізнаності та підтримки громади.

2. Недостатня активність громадських організацій та батьків

Громадські організації, які могли б відігравати важливу роль у впровадженні інклюзії, часто демонструють низьку активність через обмеженість ресурсів, недостатній досвід чи відсутність підтримки з боку місцевої влади. Батьки дітей з особливими освітніми потребами [17] (ООП) також не завжди активно залучаються до освітнього процесу через недостатнє знання своїх прав або страх дискримінації. Ця ситуація призводить до того, що частина родин залишається на узбіччі освітнього середовища, що значно ускладнює процес соціалізації дітей.

3. Проблеми комунікації між громадою та освітніми установами

До ключових викликів належить слабка взаємодія між громадами, освітніми установами та місцевою владою [4]. Деякі школи не отримують належної підтримки з боку громади для впровадження інклюзивних програм. Наприклад, адміністрація навчальних закладів часто не володіє актуальною інформацією про можливості фінансування або грантові програми за підтримки держави чи міжнародних організацій. З іншого боку, члени громади не завжди поінформовані про поточні проекти та ініціативи в школах і рідко беруть участь у їхньому розвитку.

4. Обмежені ресурси для просвітницької діяльності

Однією з ключових перешкод є нестача фінансування та кадрових ресурсів для організації заходів, спрямованих на підвищення обізнаності та

залученості громади. Це стосується як тренінгів для педагогів і батьків, так і інформаційних кампаній для ширшого загалу. У результаті браку належної підтримки громада часто втрачає мотивацію до активної участі у впровадженні інклюзії.

Рекомендації для посилення залучення громади

Для подолання існуючих викликів необхідно впроваджувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення обізнаності, активності та ефективності співпраці між усіма зацікавленими сторонами у сфері інклюзивної освіти. Основні рекомендації включають:

1. Організація просвітницьких заходів

Формування позитивного ставлення громади до інклюзивної освіти [13] передбачає проведення низки інформаційно-просвітницьких ініціатив, спрямованих на подолання існуючих стереотипів:

- Семінари та тренінги для громади. Мета — пояснення важливості інклюзивної освіти, її переваг для дітей з ООП та суспільства загалом.
- Інформаційні кампанії. Використання соціальних мереж, друкованих видань і місцевих ЗМІ для пояснення значення інклюзії та поширення історій успіху.
- Дні відкритих дверей в школах. Запрошення мешканців громади [9] до закладів освіти для ознайомлення з умовами навчання дітей з ООП.

2. Створення консультативних рад

Для забезпечення активної участі громади доцільно створювати консультативні ради, які об'єднуюватимуть представників місцевої влади, освітніх установ, батьків, громадських організацій і бізнесу.

- Функції рад. Обговорення стратегій впровадження інклюзії, моніторинг використання бюджетів, планування відповідних заходів.
- Регулярні зустрічі. Періодичний аналіз досягнень та узгодження подальших кроків.
- Залучення експертів. Консультації [42] з фахівцями для прийняття обґрунтованих рішень.

3. Залучення місцевого бізнесу та волонтерів

Підтримка інклюзивної освіти може стати важливою складовою соціальної відповідальності бізнесу та волонтерських ініціатив:

- Співпраця з місцевими підприємствами. Забезпечення фінансування для придбання обладнання, організація заходів чи тренінгів для професійного розвитку педагогів.

- Волонтерські програми. Мотивування мешканців громади [37] до активної підтримки шкіл, зокрема допомоги в організації дозвілля учнів або проведенні культурних подій.

4. Розвиток співпраці між громадами

Обмін досвідом між громадами дозволяє впроваджувати ефективні практики інклюзії:

- Організація міжрегіональних конференцій. Майданчик для обміну ідеями й методами залучення громади до прийняття рішень у сфері освіти.

- Поширення успішних практик. Використання наявних прикладів ефективного залучення громади як моделі для інших регіонів.

5. Підтримка ініціатив батьків

Батьки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) відіграють ключову роль у процесі, тому їх активність варто підтримувати:

- Надання консультацій. Забезпечення інформаційної підтримки щодо прав, можливостей і ресурсів для допомоги дітям.

- Організація батьківських груп. Платформи для взаємопідтримки, обміну досвідом і вирішення спільних викликів.

Переваги активної участі громади

Залучення громади до впровадження інклюзивної освіти істотно сприяє створенню ефективного [35] й сталого освітнього середовища для дітей з ООП. Це приносить користь не лише учням і їхнім родинам, але й суспільству в цілому.

1. Підвищення якості інклюзивної освіти

Участь громади дозволяє краще визначати та забезпечувати потреби шкіл:

- Завдяки тісній взаємодії з родинами й громадськими організаціями навчальні заклади отримують корисну інформацію про найважливіші напрямки підтримки.

- Ініціативи місцевих жителів допомагають покращити інфраструктуру шкіл, забезпечити спеціалізоване обладнання та створити адаптоване середовище.

2. Формування толерантного суспільства

Залучення громади сприяє зміні ставлення до дітей з ООП:

- Проведення інформаційних кампаній і спільних заходів популяризує ідею рівного доступу до освіти для всіх дітей.

- Громадська участь [35] розвиває культуру поваги, емпатії та взаємодопомоги, що є основою толерантності.

3. Зміцнення соціальних зв'язків

Активна участь громади у шкільних ініціативах стимулює розвиток взаємодії між різними групами суспільства:

- Спільні дії батьків, педагогів, волонтерів та підприємців підвищують рівень відповідальності за благополуччя громади.

- Така співпраця сприяє створенню довіри [32] між громадянами, установами освіти й місцевою владою.

4. Розширення можливостей для дітей з ООП

Завдяки активній підтримці громади відкриваються нові шляхи інтеграції та розвитку:

- Волонтерські проекти та спеціальні програми надають дітям доступ до позашкільних занять, культурних заходів і соціальної активності.

- Підтримка громади створює передумови для успішної соціалізації та реалізації потенціалу дітей з ООП.

5. Прозорість і підзвітність управління

Залучення громади до управлінських процесів [28] сприяє підвищенню прозорості та підзвітності. Регулярне обговорення планів і звітів допомагає зміцнити довіру до дій як місцевої влади, так і освітніх установ. Це дозволяє громаді активно контролювати використання ресурсів і своєчасно реагувати на виникаючі виклики.

Активна участь громади забезпечує не лише умови для якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами [26], але й сприяє створенню спільного відчуття відповідальності та єдності в суспільстві. Такий підхід закладає підґрунтя для довготривалого розвитку інклюзивної освіти, підвищуючи рівень соціальної злагоди та рівності.

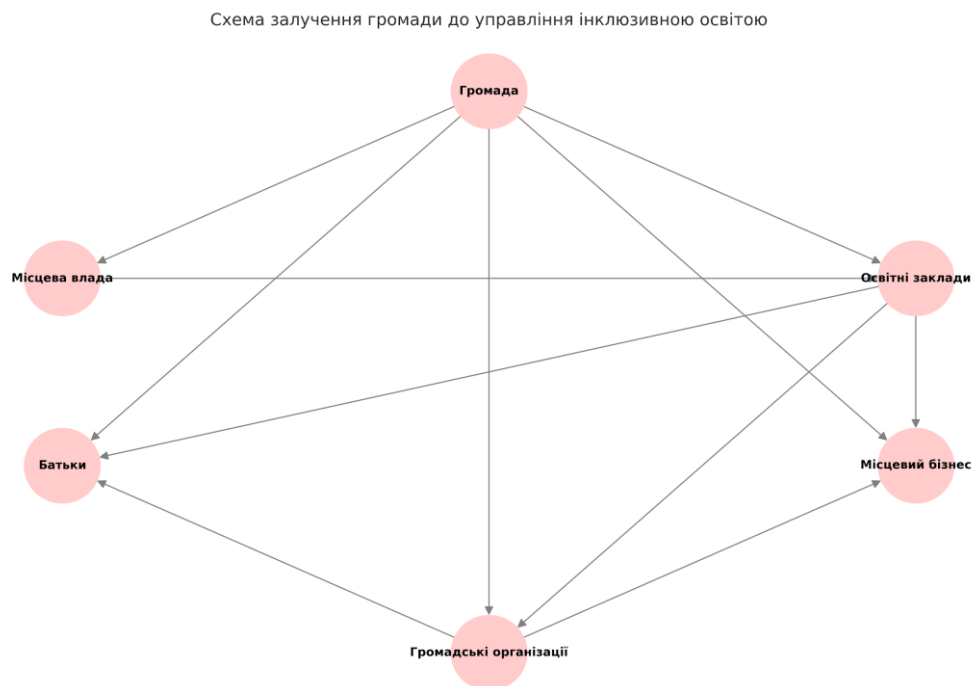

Рисунок 3.2 - Схема залучення громади до управління інклюзивною освітою

На схемі представлено основні елементи взаємодії громади [34] з ключовими учасниками освітнього процесу. Громада виступає центральним елементом, який координує співпрацю між місцевою владою, освітніми закладами, батьками, громадськими організаціями та місцевим бізнесом. Така взаємодія забезпечує ефективність управління інклюзивною освітою,

створення сприятливих умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами та формування толерантного суспільства.

Удосконалення механізмів управління [25] інклюзивною освітою [31] потребує комплексного підходу, що включає ефективне фінансування, підготовку кадрів, використання сучасних технологій та адаптацію міжнародного досвіду. Реалізація запропонованих змін сприятиме створенню доступного та якісного освітнього середовища для всіх дітей у Первозванівській ОТГ.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було проведено дослідження актуального стану публічного управління інклюзивною освітою у Первозванівській об'єднаній територіальній громаді. Результати аналізу допомогли виділити ключові проблеми та розробити ефективні шляхи їх вирішення. Особливий акцент зроблено на питання фінансування, оскільки діюча система є недостатньо ефективною і потребує адаптації до потреб конкретних освітніх закладів та дітей із особливими освітніми потребами.

Обґрунтовано впровадження гнучкої моделі розподілу коштів, що базується на реальних потребах, а також залучення додаткових джерел фінансування, серед яких міжнародні гранти, державно-приватне партнерство та благодійні ініціативи. Такий підхід дозволить забезпечити школи необхідними ресурсами. Окремо розглянуто проблему недостатньої координації між місцевими органами влади, освітніми установами та громадськістю, що ускладнює впровадження політики інклюзії. Для подолання цієї проблеми запропоновано вдосконалити механізми моніторингу та оцінки якості інклюзивного навчання, що дасть змогу оперативно реагувати на труднощі. Додатково запропоновано створити консультативну раду, до складу якої входитимуть педагоги, батьки, представники влади та громадськості. Це сприятиме ухваленню більш зважених і дієвих рішень для підтримки інклюзивної освіти.

Питання кадрового забезпечення набуло особливої уваги, оскільки виявлено значний дефіцит кваліфікованих педагогів і спеціалістів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Серед запропонованих рекомендацій – створення спеціальних програм підготовки педагогів, розширення можливостей для підвищення їхньої кваліфікації, а також адаптація успішного досвіду інших країн. Проаналізовано практики європейських держав і США. Інноваційними рішеннями є впровадження системи тьюторства, яка широко застосовується у

Великій Британії, та методик раннього втручання, ефективність яких підтверджена досвідом США. Ці підходи можна адаптувати до українського контексту для підвищення якості навчального процесу.

Практична значущість дослідження полягає у формулюванні конкретних рекомендацій для покращення управління інклюзивною освітою.

Пропозиції будуть корисними для місцевих органів влади, керівників освітніх установ і громадських організацій.

Рекомендації спрямовані на оптимізацію фінансування, поліпшення кадрового забезпечення та вдосконалення управлінської системи у сфері освіти.

Перспективи подальших досліджень охоплюють такі напрями: вплив цифрових технологій на розвиток інклюзивної освіти, оцінка результативності державно-приватного партнерства у фінансуванні освітніх закладів і аналіз рівня соціальної адаптації випускників інклюзивних класів. Реалізація запропонованих заходів сприятиме розвитку інклюзивної освіти в Первозванівській громаді, підвищенню її якості та створенню рівних можливостей для всіх дітей відповідно до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник М.А. Інклюзивна політика держави під час війни. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, № 6 (276), 2022. С. 44-49. URL: DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49>
2. Сиченко В.В. Виклики та перспективи публічного управління розвитком освіти в сільських територіальних громадах. *Державне будівництво*. №1 (35)/2024. С. 179-191. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-13>
3. Антонова Л. В., Антонов А. В., Левченко Н. М. Децентралізація освіти як дієвий сервісний інструмент впливу на розвиток регіонів. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.2.7>
4. Добрянська О.М. Система освіти в територіальних громадах: аналіз Дніпропетровської області. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 1 (36). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-1.4>
5. Касич А.О., Петрушко А.С. Управління процесами децентралізації: зарубіжний досвід та стратегічні завдання для України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 71–77.
6. Клуб А.І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 3.
7. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія / О. В. Поступна. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.
8. Реорганізація освітньої мережі в умовах воєнного стану. 2023. URL: <https://eo.gov.ua/reorhanizatsiia-osvitnoi-merezhi-v-umovakh-voiennoho-stanu/2023/05/31/>
9. Сучасні інструменти розвитку громад : навч. посібник / М. М. Трещов, А. Ю. Мунько. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023, 328 с.
10. Хомишин І. Ю. Сучасна модель управління освітою: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2017. Вип. 30 (1). С. 100–103.
11. Шевченко Н.О., Шевченко О.О. Удосконалення механізмів публічного управління сталим розвитком регіонів України в умовах

євроінтеграції. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10(16). С. 306-315. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10\(16\)-306-315](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10(16)-306-315)

12. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 URL: <https://www.firstedu.org.ua/index.php>

13. Дубчак Л.М. Державна політика України у сфері захисту прав людини в умовах подолання відкритої зовнішньої агресії. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Випуск 10.- 2019.-с.60-64.

14. Манцуров І.Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 10(683), 2018.С.71-87.

15. Конституція України. – Верховна Рада України. – Стаття 53.

16. Закон України 'Про освіту'. – Відомості Верховної Ради України.

17. Закон України 'Про загальну середню освіту'. – Відомості Верховної Ради України.

18. Положення про інклюзивно-ресурсний центр'.

19. Кабінет Міністрів України. (1993, Листоп. 03). Постанова № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття)..URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

20. Верховна Рада України. (2015, Лют. 15). Закон № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.

21. Постанова Кабінету Міністрів України № 545 'Про затвердження

22. Саламанська декларація про принципи, політику та практику в галузі інклюзивної освіти. – ЮНЕСКО, 1994 р.

23. Огороднік М.І. Шляхи удосконалення механізму публічного управління у сфері освіти України. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки», № 24 (лютий, 2023) DOI: [10.36074/grail-of-science.17.02.2023.015](https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.015)

24. Соколова, Е. Т.. Система інноваційних форм менеджменту як механізм регулювання публічного управління освітою. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (1), 2022. С. 73-79.

25. Чубінська, Н.. Ключові аспекти публічного управління освітою в сучасних умовах розвитку. *Scientific Collection «InterConf»*, (103), 2022. 63-64.
26. Компанієць Н. Структура управління інклюзивною освітою. *Особлива дитина: навчання і виховання*, №4, 2021. С. 82-91.
27. Кравченко А.А., Ліпін М.В. Варіації інклюзії та ексклюзії в альтернативах економіки, політики і освіти. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 12, 2022. С. 55-62. DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i36.1112>
28. Коноз, О. Б. Етапи розвитку інклюзивної освіти на Україні в період із 90-х років ХХ ст. по 20-і роки ХХІ ст. *Академічні студії. серія «Педагогіка»*, 2022 (2), 71-80. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.11>
29. Пятничук І. Інформаційний механізм публічного управління вищою освітою. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, (9), 151–160. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-151-160>
30. Вознюк, Л., Доброгорський, О. Особливості освітнього менеджменту в умовах воєнного стану. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти "Публічне управління та адміністрування"*, 1(2), (2022). URL: <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/download/36/44>
31. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко К., 2016. – 152 с. <https://surl.li/mfgilp>
32. Освітній омбудсмен України (2022). Освіта в умовах воєнного стану. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennohostanu/2022/04/11/>
33. . Яцемірська І., Поліщук С. Особливості реалізації інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Інститут педагогіки НАПН України / гол. ред. В. Лабунець. 2019. Вип. 26 (1–2019). Ч. 1. С. 228–232*

34. Комар, О. А., Пісняк, В. С.. Інклюзія як інноваційний шлях розвитку освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (194), 2021, 24-29. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-24-29>

35. Аналітичні матеріали Інклюзивно-ресурсного центру Первозванівської ОТГ: офіційний сайт Первозванівської ОТГ. URL: <https://pervozvanivska-gromada.gov.ua>.

36. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

37. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>.

38. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ : НІСД, 2020. 24с URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf>

39. Лис О.Г. Державна політика у сфері інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти крізь призму дієвих адміністративних практик. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2021. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/166>

40. Розбудова безбар'єрної України: ключові кроки у сфері інклюзивної освіти. 12 липня 2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozbudova-bezbaryernoji-ukrayini-klyuchovi-kroki-u-sferi-inklyuzivnoyi-osvit>

41. Самодай К. С. Роль керівника в системі публічного управління: thesis. 2018. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66985>

42. Дем'яненко Н. М. Тьюторство і тьюторська технологія: навчальна програма: навч. - метод. комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань «Освіта». Київ, 2017. Ч. II. С. 160–179.

43. Кукуруза Г.В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку: монографія /Г.В.Кукуруза. – Х.:, Планета-принт, 2013. – 244 с